

**ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ**

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ»**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΩΝ
ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥΣ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ**

ΒΑΚΑΛΟΥΔΗ Ι. ΜΑΡΙΑ

ΑΝΤΖΟΥΛΑΤΟΣ Α. ΑΓΓΕΛΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΙΟΥΝΙΟΣ, 2015

ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ»**

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΜΑΣΤΕΡ

**Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ
ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥΣ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ**

ΜΑΡΙΑ Ι. ΒΑΚΑΛΟΥΔΗ

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΑΓΓΕΛΟΣ Α. ΑΝΤΖΟΥΛΑΤΟΣ**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2015

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	Σελίδα
Περίληψη (στην ελληνική)	3
Περίληψη (στην αγγλική)	4
Εισαγωγή	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Η ιστορία του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Ελλάδα	
1.1 1828-1930	9
1.2 1930-1945	13
1.3 1945-1974	14
1.4 1974-1992	18
1.5. 1993-2007	20
1.6 2007-2015	22
1.7 Συμπεράσματα 1 ^{ου} κεφαλαίου	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Χρηματοπιστωτικά ιδρύματα	
2.1 Ρόλος, είδη και δομή	24
2.2 Τραπεζικές εργασίες	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Χρηματοοικονομική καινοτομία	
3.1 Ορισμός και διάκριση χρηματοοικονομικών καινοτομιών	32
3.2 Δυνάμεις καινοτομίας	35
3.2.α Μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον	35
3.2.β. Τεχνολογική πρόοδος	38
3.2.γ. Ανάγκες οικονομικών παραγόντων	39
3.2.δ Ανταγωνισμός	41
3.2.ε. Κίνδυνοι	42
3.2.στ. Θεσμικό πλαίσιο	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Συμπεράσματα	47
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	50

Περίληψη

Η εξέλιξη στη δομή και στις υπηρεσίες των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων προσπαθεί να συμβαδίσει με το συνεχώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον. Από τη δημιουργία των πρώτων τραπεζών στην Ελλάδα έως και σήμερα η μορφή τους έχει αλλάξει σημαντικά. Ανάλογα με το κατά πόσο παρέμβαινε το κράτος στις λειτουργίες του, το χρηματοπιστωτικό σύστημα εξελισσόταν. Όταν υπήρχε αυστηρή καθοδήγηση, ο ανταγωνισμός και η ανάπτυξη ήταν περιορισμένη.

Η απελευθέρωση και η αποκανονικοποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ο υψηλός πληθωρισμός, η πορεία των επιτοκίων, οι εκάστοτε ανάγκες των οικονομικών μονάδων, η ταχύτατη πρόοδος της τεχνολογίας και των επικοινωνιών, ο διαρκής ανταγωνισμός, οι κίνδυνοι που αναδύονται σε κάθε περίπτωση και η συμβολή του θεσμικού πλαισίου αποτελούν ισχυρές δυνάμεις που ωθούν το σύστημα να εξελιχθεί, να μεταμορφωθεί και να προωθήσει καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες.

Η χρηματοοικονομική καινοτομία συμβάλλει αποφασιστικά στη διαμόρφωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος γιατί αποτελεί το μέσο με το οποίο λαμβάνουν χώρα οι αλλαγές στο σύστημα. Τα τελευταία 30 χρόνια ο ρυθμός των αλλαγών ήταν έντονος παγκοσμίως και συνέβαλε αποτελεσματικά στην εξέλιξη και διαμόρφωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Βέβαια, η νέα δομή και λειτουργία των τραπεζών και οι πρωτοποριακές υπηρεσίες και προϊόντα προσαρμοσμένα στις απαιτήσεις της σύγχρονης οικονομικής ζωής συνέβαλαν στην ευημερία. Ωστόσο, οι υπερβολικά αισιόδοξες προσδοκίες, ο αθέμιτος ανταγωνισμός, οι νέοι κίνδυνοι και το ελλιπές θεσμικό πλαίσιο είχαν ως αποτέλεσμα τις οικονομικές κρίσεις.

Ο βαθμός παρέμβασης των θεσμικών περιορισμών και το ζύγισμα των θετικών και αρνητικών συνεπειών μιας χρηματοοικονομικής καινοτομίας προσδιορίζουν την εξέλιξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι ακραίες καταστάσεις δεν έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα και καθιστούν την εύρεση του ιδανικού πλαισίου ανάπτυξης του χρηματοπιστωτικού συστήματος δύσκολη. Η υπερβολική ελευθερία είναι συνυφασμένη με κρίσεις και η ατομική κερδοφορία όλων των οικονομικών παραγόντων είναι αδύνατη. Από την άλλη μεριά, η ιστορία έδειξε ότι το περιορισμένο χρηματοπιστωτικό σύστημα δεν έδωσε καμία ώθηση ανάπτυξης παρά μόνο εξυπηρέτησε συγκεκριμένα συμφέροντα.

Ως συνέπεια, η μέση λύση που θα προσφέρει διαρκή οικονομική σταθερότητα και ευημερία είναι δύσκολο να βρεθεί και έτσι το χρηματοπιστωτικό σύστημα και οι οικονομικοί παράγοντες θα πρέπει να προσαρμόζονται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες και να αξιοποιούν αποτελεσματικά τις δυνάμεις των αλλαγών.

“The development in the structure and the services of financial institutions in Greece since their creation until today.”

Abstract

The development in the structure and the services of financial institutions tries to keep up with the ever-changing economic environment. Since the creation of the first banks in Greece until today, their form has changed significantly. Depending on whether the State interfered in its operations, the financial system was expanding. When there was strict guidance, competition and growth was limited.

The liberalization and deregulation of the financial system, the unstable inflation, the trend in interest rates, the current needs of economic entities, the rapid progress in technology and communications, the constant competition, the risks that emerge in any case and the contribution of the institutional framework are strong forces that push the system to be developed and transformed and, also, to promote innovative products and services.

The financial innovation contributes to the shaping of the financial system because it is the mean by which changes occur in the system. The last 30 years the pace of changes was intense globally and contributed effectively to the growth and shaping of the financial system.

Of course, the new structure and operation of the banks, as well as, the innovative services and products tailored to the requirements of modern economic life, contributed to prosperity. However, overly optimistic expectations, unfair competition, new risks and an inadequate institutional framework led to financial crises.

The degree of intervention of institutional constraints and the weighting of the positive and negative consequences of financial innovation define the evolution of the financial system. Extreme situations do not have the desired results and make finding the ideal development framework financial system difficult. Excessive freedom is intertwined with crises and profitability of every economic agents is impossible. On the other hand, history has shown that a repressed financial system gave no growth impulse, but just served specific interests.

As a consequence, the middle ground solution that will provide lasting economic stability and prosperity is hard to be found. So, the financial system and its participants should be adapted to the changeable environment and they should utilize effectively the forces of change.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Αντζουλάτο Άγγελο για την πολύτιμη καθοδήγηση και υποστήριξη που μου παρείχε σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διατριβής, καθώς επίσης, και την οικογένεια μου για τη συνεχή και αμέριστη συμπαράσταση και υπομονή τους σε κάθε μου προσπάθεια.

Εισαγωγή

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα από την ίδρυσή τους έως σήμερα έχουν υποστεί αλλαγές τόσο στη δομή, όσο και στο ρόλο που διαδραματίζουν στην οικονομική ζωή της χώρας. Οι υπηρεσίες και τα προϊόντα τους είναι προσαρμοσμένα στις εκάστοτε απαιτήσεις της εποχής και επηρεασμένα από την εξέλιξη του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Η ιστορία των τραπεζών είναι συνυφασμένη με την ιστορία του χρήματος και του εμπορίου. Με την εμφάνιση του χρήματος προέκυψε και η ανάγκη ασφαλούς διαφύλαξης του και με την εμφάνιση του εμπορίου προέκυψε η ανάγκη χρηματοδότησής του. Οι τράπεζες εξασφαλίζουν την αξιοπιστία και την φερεγγυότητα των οικονομικών παραγόντων που συμμετέχουν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και πρωταρχικός τους ρόλος είναι η συγκέντρωση των πλεοναζόντων κεφαλαίων της οικονομίας και η αποτελεσματική διοχέτευσή τους σε όσες οικονομικές μονάδες χρειάζονται αυτά τα κεφάλαια, είτε για επενδυτικούς είτε για καταναλωτικούς λόγους.

Η παγκοσμιοποίηση και απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η ραγδαία τεχνολογική πρόοδος, οι μεταβαλλόμενες ανάγκες των οικονομικών μονάδων, οι κίνδυνοι και το θεσμικό πλαίσιο είναι μερικές δυνάμεις που καθορίζουν το βαθμό αλλαγής και εξέλιξης της οικονομικής ζωής. Το μέσο με το οποίο δρουν αυτές οι αλλαγές είναι οι χρηματοοικονομικές καινοτομίες. Υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία σχετικά με τη σπουδαιότητα και τη συμβολή της καινοτομίας στην ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος και ο περιορισμός έγκειται στην αδυναμία εύρεσης ιδανικού πλαισίου εφαρμογής της για προστασία του συστήματος από κρίσεις, το οποίο συγχρόνως να επιτρέπει την ανάπτυξή του.

Βασικός σκοπός της εργασίας είναι να αναδείξει τη σπουδαιότητα των συνεχώς μεταβαλλόμενων συνθηκών στην οικονομία, στην τεχνολογία και στην κοινωνία, γενικότερα, και τη συμβολή τους στη διαμόρφωση και ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής είναι η ύπαρξη ισχυρών χρηματοπιστωτικών ομίλων με ευρύ φάσμα υπηρεσιών και προϊόντων ικανών να ανταποκριθούν και να επιβιώσουν στον αυξανόμενο ανταγωνισμό. Οι λειτουργίες και οι παροχές των τραπεζών είναι προσαρμοσμένες στις ανάγκες των οικονομικών παραγόντων στις διάφορες περιόδους της ιστορίας τους. Είναι πολύ βασικό το κατά πόσο παρεμβαίνει ο κρατικός μηχανισμός στο

εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα, καθώς και οι διεθνείς κανονισμοί και οδηγίες, γιατί αναλόγως υπάρχει ανάπτυξη ή στασιμότητα, τάση προς κρίσεις ή σταθερότητα. Ένα γενικό συμπέρασμα είναι ότι μέσα σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον, προκύπτουν συνεχώς νέα δεδομένα και συνθήκες. Η αποτελεσματική αξιοποίησή τους συμβάλει στην ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος μέσα από νέες υπηρεσίες και καινοτόμα προϊόντα συμβαδίζοντας με τις τάσεις και τις ανάγκες κάθε εποχής.

Η δομή της εργασίας έχει ως εξής : Στο πρώτο κεφάλαιο υπάρχει μια ιστορική αναδρομή στην πορεία των τραπεζών στην Ελλάδα συνυφασμένη με τις κατά καιρούς εξελίξεις στο παγκόσμιο οικονομικό πεδίο. Το δεύτερο κεφάλαιο πραγματεύεται τη δομή, τη λειτουργία και τις υπηρεσίες των τραπεζών, καθώς και τις μεταβολές που έχουν υποστεί μέσα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον. Στο τρίτο κεφάλαιο ορίζεται η χρηματοοικονομική καινοτομία και οι δυνάμεις που ωθούν το χρηματοπιστωτικό σύστημα σε αλλαγές και στην υιοθέτηση νέων διαδικασιών, υπηρεσιών και προϊόντων προσαρμοσμένων στις απαιτήσεις της εποχής. Το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει συμπεράσματα και προτάσεις για μελλοντική έρευνα, καταλήγοντας στο ότι το οικονομικό περιβάλλον σπάνια μένει σταθερό και οι μεταβολές του επηρεάζουν την πορεία των τραπεζών, και κατ' επέκταση την πορεία της οικονομικής ζωής γενικότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ιστορία του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Ελλάδα

Η ελληνική οικονομική ιστορία ξεκινά μετά την ανεξαρτητοποίησή της από τον τουρκικό ζυγό. Στην προσπάθειά της να ορθοποδήσει, ξεκινά τις απόπειρες δημιουργίας υποτυπώδους τραπεζικού συστήματος με σκοπό να δημιουργήσει μια οργανωμένη οικονομία, να ενισχύσει τις υποδομές και, γενικότερα, να στηρίξει τους εξαθλιωμένους πολίτες.

1.1 1828-1930

Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας η πρώτη αξιόλογη προσπάθεια οργάνωσης της ελληνικής οικονομίας ήταν η σύσταση της Εθνικής Καποδιστριακής Τράπεζας την εποχή του Καποδίστρια, η οποία, όμως, διαλύθηκε το 1834. Καθοριστικής σημασίας για την προώθηση και ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας ήταν η ίδρυση της Εθνικής Τράπεζας το 1841, η οποία κατείχε το εκδοτικό προνόμιο έως το 1928. Δημιουργήθηκαν και άλλες τράπεζες, οι οποίες είχαν το δικαίωμα έκδοσης του εθνικού νομίσματος με τοπική, ωστόσο, εμβέλεια στις περιοχές που δραστηριοποιούνταν, το οποίο και μεταβίβασαν εν καιρώ στην Εθνική Τράπεζα. Αυτές είναι η Ιονική, η Προνομιούχος Τράπεζα Ηπειροθεσσαλίας και η Τράπεζα Κρήτης. Εκτός από τις παραπάνω τράπεζες κάνουν την εμφάνισή τους και άλλα τραπεζικά ιδρύματα τα οποία διενεργούν τραπεζικές εργασίες έχοντας, κυρίως, τοπικό χαρακτήρα και μικρή διάρκεια ζωής. Εξαίρεση αποτελεί η Τράπεζα Αθηνών, η οποία ιδρύθηκε το 1893 και διένυσε μια επιτυχή πορεία ως εμπορική τράπεζα και έως την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος το 1928 κατείχε, μετά την Εθνική, κυρίαρχη θέση στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα. Η Τράπεζα Αθηνών αποτελεί ουσιαστικά και την πρώτη τράπεζα καταθέσεων δίνοντας το έναυσμα για τη συγκέντρωση και αξιοποίηση των τραπεζικών καταθέσεων ενθαρρύνοντας την αποταμίευση σε εγχρήματα μορφή. «Η Τράπεζα Αθηνών υπήρξε πρωτοπόρος στην εισαγωγή καινοτόμων πιστωτικών γεγονότων, ενώ δημιούργησε ιδιαίτερες σχέσεις με τη βιομηχανία και τη ναυτιλία μέχρι τη συγχώνευσή της με την Εθνική Τράπεζα το 1953.» (Μελάς 2012) Επιπλέον, «η Τράπεζα Αθηνών έκανε τις πρώτες κινήσεις για επέκταση των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό με την συγχώνευση με τον τραπεζικό οίκο I Γ Πεσματζόγλου, που έδρευε στην Ανατολία, το 1896 και το 1904 με την συνεργασία της με την Banque de l'Union Parisienne, μεγάλη γαλλική επενδυτική τράπεζα.» (Κ. Κωστής, 2003, σελ.53)

Το διάστημα από τις αρχές του εικοστού αιώνα έως τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν μια περίοδος σημαντικής προόδου και ανάπτυξης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Στην πρόοδο αυτή συνέβαλε η αναδιοργάνωση του νομισματικού και οικονομικού τομέα και η προσάρτηση νέων εδαφών με τους πληθυσμούς τους στον ελλαδικό χώρο. Το κράτος ασκεί αποτελεσματικότερη οικονομική πολιτική με την καθιέρωση νέων θεσμών και ιδρύονται αρκετές αξιόλογες τράπεζες που συμβάλλουν στην εξέλιξη της οικονομίας, όπως είναι η Λαϊκή, η Εμπορική και η Τράπεζα της Ανατολής. Το 1916 ιδρύεται η τράπεζα Πειραιώς, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος έως και σήμερα. Μετά τον πόλεμο οι οικονομικοπολιτικές συνθήκες ευνοούν την επέκταση του τραπεζικού συστήματος και έτσι ιδρύονται πολλές τράπεζες, κυρίως την περίοδο 1924-1926, με σκοπό να εκμεταλλευτούν τον έντονο πληθωρισμό και τη συναλλαγματική κερδοσκοπία. Από το 1927, αρχίζει η νομισματική σταθεροποίηση και κατ' επέκταση μια υγιής τραπεζική δραστηριότητα. «Στο τέλος του 1927 το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αριθμούσε 45 τράπεζες, οι οποίες μπορούν να ταξινομηθούν ως εξής: Μία μικτή, η Εθνική Τράπεζα, η οποία ασκούσε το εκδοτικό προνόμιο, όλες τις δραστηριότητες μιας εμπορικής τράπεζας και τη χρηματοδότηση ειδικών σκοπών, τριάντα δύο εμπορικές, τρεις κτηματικής πίστης, δύο αγροτικής πίστης και δύο ιδιότυπους δημόσιους πιστωτικούς οργανισμούς, το Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο και το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων και πέντε ξένες.» (Τράπεζα της Ελλάδος, 1978, σελ. 49)

Οι ελληνικές τράπεζες είχαν γενικό χαρακτήρα και εκτελούσαν όλες τις τραπεζικές εργασίες, χωρίς όμως την απαραίτητη εξειδίκευση και οργάνωση, έως το 1927 οπότε και αποσπάται ο κλάδος της κτηματικής πίστης από την Εθνική και ιδρύεται η Εθνική Κτηματική Τράπεζα της Ελλάδος. Χαρακτηριστικό της εποχής είναι, επίσης, ότι δεν υπήρχε κρατικός έλεγχος στο τραπεζικό σύστημα, αν εξαιρέσει κανείς το Ταχυδρομικό Ταμειυτήριο και το Ταμείο Παρακαταθηκών, γιατί δεν υπήρχε ειδικό νομοθετικό πλαίσιο που να διέπει τις τραπεζικές εργασίες. Ουσιαστικά, από το 1931 αρχίζουν να θεσπίζονται νόμοι και οδηγίες για τον έλεγχο και τη λειτουργία των τραπεζών. Επιπλέον, ο ρόλος της Εθνικής Τράπεζας ήταν πολυδιάστατος και η σχέση της με το κράτος στενά συνδεδεμένη. Από την ίδρυσή της έως και το 1927 είχε το εκδοτικό προνόμιο και παράλληλα με αυτό τελούσε και όλες τις τραπεζικές εργασίες. Ενδεικτικά αναφέρονται : χορηγήσεις δανείων με υποθήκες ή ενέχυρο, προεξοφλήσεις γραμματίων και συναλλαγματικών, έντοκες καταθέσεις, ομολογιακά δάνεια, συναλλαγματικές αγοραπωλησίες, εισπράξεις και πληρωμές για λογαριασμό του δημοσίου, ενίσχυση του κράτους σε δύσκολες περιόδους, χορηγήσεις αγροτικές και σε νομικά πρόσωπα,

μακροπρόθεσμα δάνεια, συμμετοχές σε ανώνυμες εταιρείες, χορήγηση και εξυπηρέτηση ιδιωτικών δανείων επενδυτικών και στεγαστικών αναγκών, διακίνηση κεφαλαίων με επιταγές, φύλαξη χρεογράφων και τιμαλφών, διάθεση θυρίδων. Είναι φανερό ότι η Εθνική Τράπεζα αποτελούσε ένα κολοσσιαίο ίδρυμα, δέσποζε στην οικονομική ζωή της χώρας και συνέβαλε σημαντικά στην προοδευτική ανάπτυξη του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Η γενικότερη ανάπτυξη στην οικονομία και οι διεθνείς εξελίξεις τόνισαν τη σημασία ύπαρξης ενός οργανισμού που θα επικεντρωθεί στο εκδοτικό προνόμιο και στη νομισματική πολιτική της χώρας απαλλαγμένο και ανεξάρτητο από τις τραπεζικές δραστηριότητες του τόπου. Η Κοινωνία των Εθνών συνέστησε στην Ελλάδα να ιδρύσει μια Τράπεζα η οποία θα έχει το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο και θα έχει την ευθύνη για τη νομισματική πολιτική της χώρας, παρέχοντας ταυτόχρονα δάνειο στην Ελλάδα για να καλύψει τα δημοσιονομικά της προβλήματα και να συμβάλλει στην ανόρθωση του οικονομικού της συστήματος. Με την υπογραφή, λοιπόν, συμβάσεων και πρωτοκόλλων η Εθνική Τράπεζα παραχώρησε το εκδοτικό προνόμιο και ανέθεσε τις οικονομικές της σχέσεις με το κράτος στη νεοϊδρυθείσα Τράπεζα της Ελλάδος.

Έτσι με το Πρωτόκολλο της Γενεύης ιδρύθηκε το 1928 η Τράπεζα της Ελλάδος και έκτοτε έχει το αποκλειστικό εκδοτικό προνόμιο και ασκεί τη νομισματική πολιτική της χώρας καταβάλλοντας κάθε προσπάθεια για την επίτευξη της οικονομικής ισορροπίας. Σύμφωνα με αυτό το Πρωτόκολλο καθιερώνεται ο «κανόνας συναλλάγματος χρυσής βάσεως» και ορίστηκε η ισοτιμία δραχμής-λίρας. Αυτό είχε σκοπό να συμβάλλει στη σταθεροποίηση της νομισματικής μας μονάδας. Έτσι, η σύνδεση της δραχμής με το δολάριο ήταν έμμεση και η ελληνική οικονομία καθοριζόταν από τις διακυμάνσεις της αγγλικής οικονομίας. Η ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος και οι αρμοδιότητές της ήταν μια μεταρρύθμιση της εποχής και μια καινοτομία για την οποία υπήρχαν ενδοιασμοί και αντιρρήσεις. Αρκετοί πίστευαν ότι η αφαίρεση του εκδοτικού δικαιώματος από την Εθνική θα μπορούσε να οδηγήσει σε σύγχυση τον ελληνικό λαό γιατί θεωρούσαν την Εθνική στυλοβάτη της ελληνικής οικονομίας και μια τέτοια κίνηση θα μπορούσε να έχει αρνητικές επιπτώσεις για την γενικότερη εικόνα της και την εμπιστοσύνη που ενέπνεε στους καταθέτες.

Λίγο μετά την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος, το 1929, ξεσπάει η παγκόσμια οικονομική κρίση. Ξεκίνησε από την Αμερική και εξαπλώθηκε και στην Ευρώπη επηρεάζοντας, βέβαια, και την ελληνική οικονομία. Επομένως, οι προσπάθειες για νομισματική σταθερότητα ήταν άκαρπες, γιατί μία από τις συνέπειες αυτής της κρίσης ήταν

και η κατάρρευση του χρυσού κανόνα και άρα και του νομισματικού καθεστώτος της χώρας. Η τριετής κρίση επηρέασε πολλούς τομείς της ελληνικής οικονομίας και μία από τις συνέπειες ήταν και η ραγδαία διαρροή συναλλάγματος. Τότε ήταν που επιβλήθηκαν αυστηροί συναλλαγματικοί περιορισμοί. Επιπλέον ως μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης ήταν η υποχρεωτική τήρηση καταθέσεων των εμπορικών τραπεζών στην Τράπεζα της Ελλάδος και η αύξηση του προεξοφλητικού τόκου. Το τελευταίο αυτό μέτρο φάνηκε αναποτελεσματικό και έτσι επανήλθε στο αρχικό του επίπεδο.

Όσο αναφορά το τραπεζικό σύστημα, εκείνη την περίοδο βρισκόταν σε φάση εκσυγχρονισμού και οργάνωσης. Εμφανίστηκε η τάση για εξειδίκευση των εργασιών και εκδηλώθηκε για πρώτη φορά συστηματική προσπάθεια να καθιερωθεί ειδική νομοθεσία που θα ρυθμίζει τη λειτουργία, την οργάνωση και τον έλεγχο των τραπεζών. Η βάση της ελληνικής οικονομίας ήταν η αγροτική οικονομία και το τραπεζικό σύστημα και το κράτος προσπαθούσαν να στηρίξουν αυτόν τον τομέα με χορηγήσεις και διευκολύνσεις με αποκορύφωμα την ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας, περιορίζοντας έτσι τους κερδοσκόπους δανειστές της επαρχίας. Το τραπεζικό σύστημα ανταπεξήλθε στην κρίση του 1929 και πολλοί θεωρούν ότι αυτό οφείλεται στο ότι η Εθνική Τράπεζα κατείχε ακόμη το μεγαλύτερο μέρος των ελληνικών καταθέσεων περιορίζοντας, έτσι, τον διατραπεζικό ανταγωνισμό. Ωστόσο, η ανατροπή της νομισματικής ισορροπίας και η διακοπή του εξωτερικού δανεισμού συνέβαλαν στον κλυδωνισμό της ελληνικής οικονομίας και της ανάπτυξης.

Χαρακτηριστικά στοιχεία της περιόδου αυτής είναι η ολιγοπωλιακή συγκέντρωση εργασιών και καταθέσεων με αποτέλεσμα άνισα σε οικονομικό μέγεθος τραπεζικά ιδρύματα, η απουσία εξειδίκευσης των τραπεζών, τα σημαντικά περιθώρια επιτοκίων χορηγήσεων και καταθέσεων, η έλλειψη ρυθμιστικών και κανονιστικών πλαισίων που αφορούν τη λειτουργία και τον έλεγχο της δράσης των τραπεζών. Η τραπεζική δραστηριότητα στηριζόταν στην ιδιωτική πρωτοβουλία και η κρατική παρέμβαση ήταν μηδαμινή. Όσο αναφορά τις τραπεζικές σχέσεις με το εξωτερικό, υπάρχουν ιδρύματα ξένων τραπεζών στην Ελλάδα, αλλά και υποκαταστήματα ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό. Με την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος και το τέλος της κρίσης του 1929, κάποιες αδυναμίες του ελληνικού τραπεζικού συστήματος φαίνεται ότι αρχίζουν να αντιμετωπίζονται.

1.2 1930-1944

Ο νόμος του 1931 «περί ανώνυμων εταιριών και τραπεζών» καθορίζει τους κανόνες για την ίδρυση και λειτουργία των εμπορικών τραπεζών στην Ελλάδα, με σημαντικότερη την οδηγία για την υποχρέωση τήρησης ρευστών διαθεσίμων έχοντας απώτερο στόχο την προστασία των καταθετών και τον έλεγχο της ρευστότητας των τραπεζών. Η Τράπεζα της Ελλάδος, ως Κεντρική Τράπεζα, ασκεί τη νομισματική και συναλλαγματική πολιτική της χώρας και αναλαμβάνει τις οικονομικές δραστηριότητες του δημοσίου. Γενικότερα, η δράσης της έως την έναρξη του Β' παγκοσμίου πολέμου θεωρείται συντηρητική γιατί δεν συμβάλλει ιδιαίτερα στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Το 1932 υπάρχει έλλειψη συναλλάγματος στα ταμεία της και προσπαθεί να προσελκύσει το συνάλλαγμα που είχε αποθησαυριστεί στο εσωτερικό της χώρας και να προωθήσει την επιστροφή των καταθέσεων από το εξωτερικό, γεγονός τα οποία είχαν συμβεί κατά την περίοδο της κρίσης. Με την συνεχή, λοιπόν, υποτίμηση του συναλλάγματος κατάφερε να συγκεντρώσει σημαντικό απόθεμα το 1934. Η εφαρμογή των διμερών συναλλαγών (clearings) εκείνη την εποχή συνέβαλε στην ομαλή διεξαγωγή των διεθνών εμπορικών συναλλαγών. Την περίοδο αυτή, ξεκινά η έμμεση κρατική παρέμβαση στο τραπεζικό σύστημα της χώρας μέσω των οδηγιών της Τράπεζας της Ελλάδος.

Με την έναρξη του Β' παγκοσμίου πολέμου τα οικονομικά όλων των εμπλεκόμενων χωρών ήταν δυσμενή γιατί μεγάλο μέρος των εθνικών πόρων διατίθενται για πολεμικούς εξοπλισμούς. Αυτό δεν θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη την Ελλάδα, όπου κατά την περίοδο της γερμανικής και ιταλικής κατοχής, το τραπεζικό σύστημα υπολειπούντο. Η εμπορική και η βιομηχανική δραστηριότητα περιορίστηκε και ως εκ τούτου οι χορηγήσεις μειώθηκαν καθώς επίσης και τα εμπορικά και βιομηχανικά αποθέματα. Ο ελληνικός λαός στράφηκε στη αποθησαύριση των χρυσών νομισμάτων, το οποίο προκάλεσε την κατάρρευση των καταθέσεων και των τραπεζικών εργασιών. Μετά την απελευθέρωση το τραπεζικό σύστημα επηρεάστηκε από τον υπερπληθωρισμό και θετικά αποτελέσματα εμφανίζονταν μόνο στα ακίνητα και στο χρυσό. Η παγκόσμια μεταπολεμική οικονομία επιδιώχθηκε να οργανωθεί και να σταθεροποιηθεί μέσα από αποφάσεις της διασκέψεως των Ηνωμένων Εθνών στο Bretton Woods των Ηνωμένων Πολιτειών. Επηρεασμένοι από τις απόψεις του Keynes και του White, οι ιθύνοντες κατέληξαν σε οικονομική και νομισματική συμφωνία, η οποία διευκόλυνε τις διεθνείς εμπορικές σχέσεις με απώτερο σκοπό την εξισορρόπηση και την ανάπτυξη του διεθνούς οικονομικού συστήματος, το οποίο είχε πληγεί από τον πόλεμο.

Τότε, ιδρύεται το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, το οποίο στόχευε στη νομισματική σταθερότητα και την αποκατάσταση των διεθνών εμπορικών σχέσεων, μέσα από την προοδευτική κατάργηση των συναλλαγματικών περιορισμών, καθώς επίσης, και η Διεθνής Τράπεζα Ανασυγκροτήσεως και Αναπτύξεως, η οποία επρόκειτο να στηρίζει τις οικονομίες των κρατών μέσα από μακροπρόθεσμα δάνεια ή χορηγώντας τους κεφάλαια από τη διεθνή κεφαλαιαγορά.

1.3 1945-1974

Στην Ελλάδα από το 1944 έως το τέλος του 1946 κυριαρχούσε ο υπερπληθωρισμός, παρά τη νομισματική μεταρρύθμιση που καθιέρωσε τη νέα δραχμή και τις συνεχείς προσπάθειες σταθεροποίησής της. Από το 1947 ο ρυθμός του πληθωρισμού επιβραδύνθηκε και έγιναν φιλότιμες προσπάθειες ανάπτυξης της παραγωγικής δραστηριότητας. Όπως είναι λογικό στις αρχές της μεταπολεμικής Ελλάδας, οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες είναι άθλιες. Οι τραγικές συνέπειες φαίνονται στη βιομηχανία, στις συγκοινωνίες, στην αγροτική παραγωγή και γενικά σε όλους τους τομείς. Όσο αναφορά τη νομισματική μεταρρύθμιση, ο καθηγητής Βαρβαρέσος, οποίος ήταν διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδος εκείνο το διάστημα, υπέδειξε τρόπο υπολογισμού της ισοτιμίας της δραχμής με την αγγλική λίρα. Έτσι, από το Νοέμβριο του 1944 κάνει την εμφάνισή της η νέα δραχμή, η οποία συνδέθηκε με τη χάρτινη αγγλική λίρα και όχι τη χρυσή. Παρά τις προσπάθειες της Τράπεζας της Ελλάδος να αδιαφορήσει για τις διακυμάνσεις της χρυσής λίρας ώστε να επιτύχει την σταθεροποίηση του νέου νομίσματος, το δεκεμβριανό κίνημα συνέβαλε στην δημιουργία πανικού και στη στροφή των πολιτών προς το χρυσό. Μετά από πολλές προσπάθειες σταθεροποίησης της νέας δραχμής, η νομισματική ισορροπία επιτεύχθηκε με τη συμβολή και εξωτερικών παραγόντων.

Σχετικά με το θέμα της αποταμίευσης, οι μεταπολεμικές συνθήκες δεν ευνοούσαν την ανάπτυξή της. Ακόμη, δεν είχε αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη προς το ελληνικό νόμισμα και το εθνικό εισόδημα ήταν σε χαμηλά επίπεδα. Η βοήθεια διεθνών οργανισμών, όπως ο UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), καθώς και τα εξωτερικά δάνεια συνέβαλαν στην οικονομική ενίσχυση του ελληνικού κράτους. Ο UNRRA ήταν ένας διεθνής οργανισμός για την αρωγή και αποκατάσταση των θυμάτων του πολέμου. Σκοπός του ήταν να σχεδιάζει, να συντονίζει, να επιβλέπει και να καθοδηγεί τα μέτρα βοήθειας προς τις πληγείσες περιοχές παρέχοντας φαγητό, καύσιμα, ένδυση, καταφύγιο και ιατροφαρμακευτικές υπηρεσίες. Έτσι από το 1947 ξεκινούν ουσιαστικές προσπάθειες ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας και κατ' επέκταση του τραπεζικού συστήματος.

Ο διετής εμφύλιος πόλεμος αναχαίτισε την αναπτυξιακή πορεία του ελληνικού κράτους, το οποίο άρχισε να ανασυγκροτείται πραγματικά από το 1949. Η ανάπτυξη της αγροτικής και βιομηχανικής παραγωγής ενίσχυσε το εθνικό εισόδημα, καθώς και την επενδυτική δραστηριότητα εξωτερική και εσωτερική, δημόσια αλλά και η ιδιωτική. Οι τομείς που χρηματοδοτήθηκαν από τις επενδύσεις ήταν κατά σειρά προτεραιότητας οι μεταφορές, η επικοινωνία, ο ηλεκτρισμός, η αγροτική και βιομηχανική παραγωγή, καθώς και οι κατοικίες. Ο πληθωρισμός άρχισε να σταθεροποιείται μετά το 1951 και δειλά δειλά επέστρεφαν οι καταθέσεις στις τράπεζες. Την περίοδο εκείνη δεν ήταν εφικτό να προσφερθεί καλύτερο επιτόκιο με σκοπό να προσελκύσει τις ιδιωτικές καταθέσεις. Η χρηματοδότηση της παραγωγικής οικονομίας ήταν αυξημένη έως το 1952 για να συμβάλλει στην ανάπτυξη της χώρας.

Προς το τέλος του 1952 περιορίστηκαν οι χρηματοδοτήσεις γιατί ασκήθηκε περιοριστική πολιτική. Τα δάνεια που χορηγούνταν ήταν αρχικά βραχυπρόθεσμα και προορίζονταν για την αποκατάσταση ζημιών που προκλήθηκαν στις επιχειρήσεις από τον πόλεμο. Από το 1947 η Κτηματική Τράπεζα σε συνεργασία με την Αμερικανική Αποστολή άρχισε να χορηγεί μακροπρόθεσμα επιχειρηματικά και αγροτικά δάνεια. Έπειτα, δόθηκε η δυνατότητα και στις υπόλοιπες εμπορικές τράπεζες να χορηγούν μακροπρόθεσμα δάνεια, ενώ η τράπεζα της Ελλάδος έλεγχε τις εγκρίσεις των δανείων και παρακολουθούσε την αποπληρωμή τους. Η υποχρέωση των τραπεζών να τηρούν ένα μέρος των καταθέσεών τους στην Κεντρική Τράπεζα άτοκα και η παροχή του υψηλού σχετικά επιτοκίου για τις καταθέσεις που τηρούσαν στα καταστήματά τους περιορίζει την δυνατότητά τους για χορηγήσεις και καταδεικνύει την απουσία της πιστωτικής αυτοτέλειας των εμπορικών τραπεζών εκείνη την περίοδο. Όσο αναφορά την ανασυγκρότηση του ελληνικού κράτους το σχέδιο Marshall συνέβαλε τα μέγιστα με την παροχή οικονομικής βοήθειας από τους Αμερικάνους γιατί κάλυψε τις ζημιές του πολέμου, προώθησε την ανάπτυξη της γεωργίας και της βιομηχανίας και γενικά ενίσχυσε το ελληνικό κράτος.

Έτσι το 1953 βρίσκει την ελληνική οικονομία σε καλύτερα επίπεδα σε σύγκριση με την προπολεμική κατάσταση και έχει σημειωθεί πρόοδος και στην τεχνολογία. Βέβαια, το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού ήταν ακόμη χαμηλό. Για το λόγο αυτό επιχειρήθηκε νομισματική υποτίμηση το 1953 και αυτό συνέβαλε στη μετέπειτα νομισματική ισορροπία και κατ' επέκταση στην ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη. Η συναλλαγματική αυτή μεταρρύθμιση σε συνδυασμό με την απελευθέρωση μεγάλου μέρους των εισαγωγών προώθησε θετικές

εξελίξεις στην ελληνική οικονομία. Το ελληνικό δημόσιο προσπαθούσε να προσελκύσει επενδυτικά κεφάλαια από το εξωτερικό και το πέτυχε διασφαλίζοντάς τα με το νόμο *περί επενδύσεων και προστασίας κεφαλαίων εξωτερικού*. Έτσι, οι τράπεζες κατόρθωσαν να αυξήσουν τις καταθέσεις τους γιατί περιόρισαν τις χρηματοδοτήσεις τους. Σταδιακά, λοιπόν, αποκαταστάθηκε η εμπιστοσύνη προς το εθνικό νόμισμα και με την αύξηση του επιτοκίου καταθέσεων οδήγησε στην αλματώδη ανάπτυξη των τραπεζικών καταθέσεων. Συγχρόνως, η κεντρική τράπεζα περιόρισε τις χορηγήσεις της και έτσι δόθηκε περισσότερη ελευθερία στις εμπορικές τράπεζες να χρησιμοποιούν τα διαθέσιμά τους για τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και το επισφράγισε με μια σειρά μεταρρυθμίσεων το 1956.

Η κυβέρνηση εφάρμοξε αντιπληθωριστική πολιτική για να εξασφαλιστεί ομαλή νομισματική εξέλιξη λόγω της υποτίμησης. Η αύξηση των δημόσιων δαπανών στεκόταν εμπόδιο στη συγκράτηση των εξόδων. «Την συγκεκριμένη περίοδο εφαρμόστηκε και η μεταρρύθμιση της φορολογίας μέσα από την επιβολή του ενιαίου φόρου εισοδήματος και έγινε προσπάθεια συγκέντρωσης εσόδων μέσα από κρατικά ομολογιακά δάνεια.» (Τράπεζα της Ελλάδος, 1978, σελ. 435) Από το 1955, επίσης, αρχίζει να η εφαρμογή της μηχανογράφησης και απλούστευσης των τραπεζικών εργασιών με αποτέλεσμα την εξοικονόμηση χρόνου και χρήματος. «Το 1956 η διάρθρωση του τραπεζικού συστήματος αποτελούνταν από έντεκα εμπορικές τράπεζες, τέσσερις μεγάλες, έξι μικρές και μία ξένη, επτά ειδικούς πιστωτικούς φορείς και την Τράπεζα της Ελλάδος.» (Τράπεζα της Ελλάδος, 1978, σελ. 489) Ακόμη δεν είχε αναπτυχθεί επαρκής ανταγωνισμός μεταξύ των τραπεζών. Το 1957 παύει να υπάρχει ο μεταπολεμικός πληθωρισμός και η σημειώνεται ταχεία ανάπτυξη σε όλους τους τομείς. Σημειώνεται αύξηση του εθνικού εισοδήματος, βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και έτσι, προωθείται η ιδιωτική αποταμίευση περιορίζοντας τους εξωτερικούς πόρους. Σε αυτό αποσκοπεί το Πενταετές Πρόγραμμα Οικονομικής Αναπτύξεως 1960-1964. Ένα σύστημα κινήτρων που υιοθετήθηκε, το οποίο περιλάμβανε, μεταξύ άλλων, μεταρρυθμίσεις στη φορολογία, είχε σκοπό να ενισχύσει την αποταμίευση και να προσελκύσει κεφάλαια. Σημαντικό γεγονός αυτής της περιόδου είναι η σύνδεση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα το 1962, με απώτερο σκοπό την μετέπειτα ενοποίησή της, και αυτό συνέβαλε στην ανάπτυξη των εξαγωγών και των εισαγωγών, τουλάχιστον όσο αναφορά τις 6 έως τότε ευρωπαϊκές χώρες που απάρτιζαν την ΕΟΚ. Επίσης, επιτεύχθηκε νομισματική σταθερότητα έως το 1966. Η απουσία κατάλληλων θεσμικών πλαισίων, οι οργανωτικές αδυναμίες των τραπεζών και ο ανεπαρκής έλεγχος των πιστωτικών

οργανισμών δυσχέραιναν την εξέλιξη του τραπεζικού συστήματος, ωστόσο σιγά σιγά τα προβλήματα αντιμετωπίζονταν.

Από το 1962 ιδρύονται επενδυτικές τράπεζες, όπως για παράδειγμα η Τράπεζα Επενδύσεων και η ΕΤΕΒΑ, οι οποίες προκύπτουν από συνεργασία ελληνικών και ξένων τραπεζών και αυτό καταδεικνύει την επενδυτική ανάγκη των οικονομικών μονάδων. Ακόμη, οι προσπάθειες έκδοσης και διάθεσης χρηματιστηριακών τίτλων τόσο δημοσίων όσο και ιδιωτικών συμφερόντων, καθώς και η υιοθέτηση φορολογικών ελαφρύνσεων για όσους συμμετέχουν σε επενδυτικές δραστηριότητες στόχευε στην ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς. Επιπλέον, τα επιτόκια μακροπρόθεσμων καταθέσεων διαφοροποιήθηκαν από τα επιτόκια των καταθέσεων όψεως και έτσι αυξήθηκαν οι προθεσμιακές καταθέσεις. Ακόμη και τα επιτόκια χορηγήσεων διαφοροποιούνταν ανάλογα με τον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιούνταν οι επιχειρήσεις με ευνοούμενο τον αγροτικό τομέα, τη βιομηχανία και το εξαγωγικό εμπόριο. Μια σημαντική μεταρρύθμιση της εποχής ήταν η κατάργηση του προληπτικού ποιοτικού ελέγχου για τις περισσότερες επιχειρήσεις για τη χορήγηση βραχυπρόθεσμων δανείων, ωστόσο οι εμπορικές τράπεζες θα έπρεπε να δίνουν αναφορά σχετικά με τις χορηγήσεις που έδιναν και κατά πόσο αποπληρώνονταν. Επίσης, οι τράπεζες διαχειρίζονται τις συναλλαγματικές πράξεις με δική τους ευθύνη, ενώ η Τράπεζα της Ελλάδος κάνει μόνο περιοδικούς ελέγχους. Η υποχρέωση των τραπεζών να τηρούν ομόλογα του δημοσίου από ένα μεγάλο μέρος των διαθεσίμων τους εξακολουθούσε να τις έχει στενά συνδεδεμένες με το κράτος. «Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της λειτουργίας του τραπεζικού συστήματος μετά τη σταδιακή αποκατάσταση της μαζικής αποταμίευσης ήταν η χρησιμοποίησή της για τη χρηματοδότηση των δημοσίων επενδύσεων, καθώς και οικονομικών κλάδων που συμπεριλαμβάνονταν στις κυβερνητικές προτεραιότητες.» (Γ. Παγουλάτος, 2006, σελ. 291) Το 1963 ανασυντέθηκε η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών και το 1966 παρατηρείται αύξηση των υποκαταστημάτων των τραπεζών.

Το 1967 με την εμφάνιση της δικτατορίας αλλάζει το πολιτικό σκηνικό της Ελλάδας, ωστόσο η ανοδική πορεία της χώρας συνεχίζεται. Στην αρχή έγιναν μαζικές αναλήψεις των τραπεζικών καταθέσεων, λόγω της πολιτικής αβεβαιότητας, στη συνέχεια όμως επανήλθε η οικονομική σταθερότητα και η ανάπτυξη συνεχίστηκε. Η αύξηση της ρευστότητας των τραπεζών επέτρεψε την ευρύτερη χρηματοδότηση της οικονομίας και την επεκτατική πιστωτική πολιτική. Αξιοσημείωτα γεγονότα της περιόδου αυτής είναι η αύξηση των επενδύσεων για κατοικίες, η αύξηση του εθνικού εισοδήματος και των εισαγωγών. Το 1970

μέσα από ειδικά μέτρα δόθηκε στις εμπορικές τράπεζες το δικαίωμα να χορηγούν δάνεια για καταναλωτικούς σκοπούς και υιοθετήθηκαν ευνοϊκότεροι όροι χορηγήσεις στεγαστικών δανείων. Το τραπεζικό σύστημα βρισκόταν σε διαρκή ανάπτυξη γιατί το κοινό χρησιμοποιούσε τις τραπεζικές συναλλαγές τακτικά και έτσι αυξήθηκαν και τα τραπεζικά ιδρύματα στη χώρα και το προσωπικό τους. Η ανάπτυξη αυτή προσέκλυσε και ξένες τράπεζες οι οποίες εγκαταστάθηκαν στη χώρα και συνέβαλαν στην υποκίνηση του ανταγωνισμού γιατί έφεραν καινοτόμες ιδέες και βελτιώσεις στο τραπεζικό σύστημα της Ελλάδας.

Εξαιτίας της διαρκούς αύξησης των οικονομικών στοιχείων, αυξήθηκαν οι τιμές και ο πληθωρισμός και έτσι η κυβέρνηση το 1973 πήρε αυστηρά αντιπληθωριστικά μέτρα για να συγκρατήσει τις τιμές, όπως για παράδειγμα περιορισμό των στεγαστικών και καταναλωτικών χορηγήσεων, επανατέθηκε όριο βραχυπρόθεσμων χορηγήσεων και αναπροσαρμόστηκαν οι όροι υποχρεωτικών καταθέσεων των εμπορικών τραπεζών στην Κεντρική Τράπεζα. Η νομισματική ισορροπία ανετράπη και σε αυτό συνέβαλλε και η συναλλαγματική πολιτική, η οποία διατηρούσε την ίδια ισοτιμία της δραχμής προς το δολάριο με αποτέλεσμα την συνεχή υποτίμηση της δραχμής, ενώ άλλες ευρωπαϊκές χώρες άφηναν ελεύθερη τη διακύμανση των ισοτιμιών. Εφαρμόστηκαν περιορισμοί στις εξαγωγές ορισμένων προϊόντων γιατί παρουσιάστηκε αύξηση στη ζήτηση ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό. Παρόλα αυτά η νομισματική ανισορροπία δεν άργησε να έρθει. Αυξήθηκαν οι αναλήψεις για αγορά καταναλωτικών αγαθών, για αποθεματοποίηση και επένδυση στην αγορά κατοικίας. Οι τιμές των ακινήτων αυξάνονταν και στο Χρηματιστήριο παρατηρήθηκε ραγδαία έξαρση της ζήτησης. Η πολιτική αναταραχή που εμφανίστηκε το 1974 οδήγησε και πάλι σε αβεβαιότητα και απόσυρση καταθέσεων. Εφαρμόστηκαν περιορισμοί στις αναλήψεις και η Τράπεζα της Ελλάδος αποδέσμευσε τις καταθέσεις των τραπεζών για να ενισχύσει τη ρευστότητά τους.

1.4 1975-1992

Ακολούθησε η πολιτική σταθερότητα και κατ' επέκταση και η οικονομική ισορροπία και ανάπτυξη. Χαρακτηριστική είναι η εισροή συναλλάγματος από εργάτες μετανάστες, Έλληνες ναυτικούς, ομογενείς από το εξωτερικό, οι οποίοι επένδυναν στην κατοικία και από τον τουρισμό. Ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης, αναδιοργανώθηκε για άλλη μια φορά το σύστημα χορηγήσεων και πιστώσεων γιατί αυξήθηκαν οι τραπεζικές καταθέσεις, καθώς και το ζήτημα

των επιτοκίων. Το 1978 το ελληνικό τραπεζικό σύστημα απαρτίζεται, εκτός από την Τράπεζα της Ελλάδος, από 24 εμπορικές τράπεζες, 10 ελληνικές και 14 ξένες, και 8 εξειδικευμένους πιστωτικούς οργανισμούς. Αν εξαιρεθούν οι ξένες και 3 ελληνικές, όλες οι υπόλοιπες είχαν άμεση σχέση με το κράτος και έτσι είναι φανερό ότι το τραπεζικό σύστημα εξακολουθεί να λειτουργεί υπό την κυβερνητική καθοδήγηση. Ένα μέτρο που λαμβάνεται είναι η επιβολή Επιτρόπου σε όποια τράπεζα κρινόταν ότι έθιγε τα προσωπικά ή δημόσια συμφέροντα έχοντας απώτερο σκοπό την αποφυγή δυσμενών επιπτώσεων στη χρηματαγορά και στην οικονομία γενικότερα. Τέλος, ισχυρό δείγμα του κρατικού παρεμβατισμού είναι ο νόμος που αναθέτει στη Νομισματική Επιτροπή την αρμοδιότητα να ορίζει τα επιτόκια των χορηγήσεων, των πιστώσεων και των καταθέσεων, καθώς και το είδος και το ποσό των προμηθειών που εισέπρατταν τα ελληνικά τραπεζικά ιδρύματα.

Η ελληνική οικονομία την περίοδο 1975-1979 συνέχιζε την ανοδική της πορεία. Οι πετρελαϊκές κρίσεις και το κυπριακό ζήτημα οδήγησαν σε υψηλό πληθωρισμό και ύφεση, ωστόσο η επεκτατική πολιτική που εφαρμόστηκε συνέβαλε στη σταδιακή ανάπτυξη. Η χώρα δεν εντασσόταν πια στις αναπτυσσόμενες οικονομίες και είχε εισέλθει στην κατηγορία των οικονομιών μεσαίου εισοδήματος και σε αυτό βοήθησε και η εκβιομηχάνιση της χώρας. Το τραπεζικό σύστημα είχε εστιάσει στη χρηματοδότηση αυτού του κλάδου και έτσι συνέβαλε αποτελεσματικά στον γενικότερο αναπτυξιακό προσανατολισμό της εποχής. Βέβαια δεν άργησαν να εμφανιστούν ασυνεπείς δανειολήπτες και προβληματικές επιχειρήσεις. Η κυβέρνηση του 1982 κρατικοποίησε ορισμένες επιχειρήσεις αποδεσμεύοντας κάποιες τράπεζες από τις αρνητικές συνέπειες αυτών, επιβαρύνοντας όμως τον κρατικό προϋπολογισμό. Όσο αναφορά την τεχνολογική και πληροφορική εξέλιξη στον τομέα των τραπεζών κατά τη δεκαετία του '80 υπάρχει μια διαρκής ένταξη των τραπεζών και των υποκαταστημάτων τους σε μηχανογραφημένες διαδικασίες και συστήματα διασύνδεσης τόσο μεταξύ τους (π.χ. on line) όσο και με συστήματα άλλων τραπεζών (π.χ. swift). Δεδομένης της πορείας για πλήρη ένταξη της Ελλάδας με την ΕΟΚ, αναπτύχθηκε και το δίκτυο των ελληνικών τραπεζών στο εξωτερικό, αλλά και η εγκατάσταση ξένων τραπεζών στον ελλαδικό χώρο. Παρατηρείται επίσης, αύξηση και διεθνοποίηση χρεογράφων για να καλυφθούν δημοσιονομικά ελλείματα. «Η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη και καινοτομία διευκόλυνε τη δημιουργία ευρέος φάσματος νέων χρηματοοικονομικών εργαλείων, όπως για παράδειγμα: ομολογίες μεταβλητού επιτοκίου, μετατρέψιμοι τίτλοι, συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης, συμβόλαια δικαιωμάτων προαίρεσης, αντιπραγματισμός ξένου συναλλάγματος με δικαίωμα

άμεσης αναστροφής, τα οποία χαρακτηρίζονται από μεγάλη ευελιξία και ταχύτητα κίνησης.» (Γ. Παγουλάτος, 2006, σελ. 423)

Βασική προϋπόθεση συμμετοχής των ελληνικών τραπεζών στο εξελισσόμενο διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα ήταν η απελευθέρωση του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος, η οποία ξεκίνησε το 1982 με την κατάργηση της Νομισματικής Επιτροπής. Η έκθεση Καρατζά το 1987 τόνιζε την ανάγκη απελευθέρωσης του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος και έθεσε τις βάσεις για τον εκσυγχρονισμό του. Η απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος ολοκληρώθηκε σε τρία στάδια. Στο πρώτο στάδιο 1982- 1986 ετέθησαν τα θεμέλια για τον εξ ορθολογισμό της αγοράς των πιστώσεων, ενώ στο δεύτερο 1987-1991 έγινε η βαθμιαία άρση των περιορισμών στη λειτουργία των αγορών, των ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών καθώς και στην παροχή των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών. Τέλος, στο τελευταίο στάδιο ολοκληρώθηκε η μεταφύτευση της ευρωπαϊκής στην ελληνική νομοθεσία και η προετοιμασία των εγχώριων ιδρυμάτων για τις μεγάλες λειτουργικές αλλαγές που απαιτεί η υιοθέτηση του ευρώ. «Η εσωτερική απελευθέρωση (απελευθέρωση των επιτοκίων και των πιστωτικών ελέγχων) έπρεπε να προηγηθεί της εξωτερικής (κατάργηση των ελέγχων στις κινήσεις κεφαλαίων), προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο εκροής κεφαλαίων και να είναι σε θέση το εγχώριο τραπεζικό σύστημα να ανταγωνιστεί τα ξένα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.» (Γ. Παγουλάτος, 2006, σελ. 427) Για να επέλθει η απελευθέρωση των επιτοκίων θα έπρεπε να προηγηθεί η νομισματική προσαρμογή.

1.5 1993-2007

Η συναλλαγματική κρίση του 1994 ώθησε στην απελευθέρωση της κίνησης των βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων. Οι εκάστοτε κυβερνήσεις κατόρθωσαν να αποκλιμακώσουν τα υψηλά πραγματικά επιτόκια και ο πληθωρισμός είχε καθοδικές τάσεις. Η οικονομία βρισκόταν σε ανοδική πορεία, υποβοηθούμενη και από τα κεφάλαια του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Από το 1993 ξεκινά ουσιαστικά η απορρύθμιση του τραπεζικού συστήματος στην προσπάθειά του ένταξης στο ενιαίο χρηματοπιστωτικό σύστημα υιοθετώντας θεσμούς και όρους της παγκόσμιας οικονομικής κοινότητας. «Το 1994 υπήρχαν στην Ελλάδα 18 εμπορικές τράπεζες, 21 ξένες, 90 αμοιβαία κεφάλαια, 10 εταιρείες leasing και 60 χρηματιστηριακές εταιρείες.» (Γ. Παγουλάτος, 2006, σελ. 440) Αυτό είναι ενδεικτικό της ταχείας ανάπτυξης των εξειδικευμένων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Ο ανταγωνισμός των τραπεζών στην αρχή της τελευταίας φάσης της απελευθέρωσης εντοπίζεται κυρίως σε

θέματα αναδιάρθρωσης. Από το 1995 και έπειτα, οπότε και ανθίζει η στεγαστική και καταναλωτική πίστη, οι τράπεζες ανταγωνίζονται και στα επιτόκια, οπότε παρατηρείται σταδιακή μείωση του περιθωρίου. Στο τέλος της δεκαετίας του '90 η Ελλάδα ακολουθεί τις διεθνείς τάσεις για δημιουργία μεγάλων χρηματοοικονομικών ομίλων, οι οποίοι παρέχουν ένα μεγάλο εύρος χρηματοπιστωτικών προϊόντων και περιορίζουν τις παραδοσιακές τραπεζικές εργασίες. Πλέον υπάρχουν γενικευμένοι τραπεζικοί οργανισμοί με ευρύ φάσμα υπηρεσιών: λιανική τραπεζική, επενδυτική, διαχείριση χαρτοφυλακίων, χρηματοδοτήσεις και άλλα. «Οι αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των τραπεζών επίδρασαν στο επίπεδο συγκέντρωσης εργασιών και κεφαλαίου, στην αναδιάρθρωση της ολιγοπωλιακής δομής του τραπεζικού συστήματος, στην αλλαγή της θέσης και του ρόλου των μεγάλων κρατικών τραπεζικών ομίλων και την ενίσχυση του ρόλου των ιδιωτικών ομίλων στην ελληνική οικονομία.» (Κ. Μελάς, 2012)

Έτσι, το 1994 ξεκινούν οι εξαγορές και οι συγχωνεύσεις γιατί οι μικρές τράπεζες δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις διαρκώς εξελισσόμενες οικονομικές συνθήκες και για να επιβιώσουν θα πρέπει να συνεργαστούν με μεγαλύτερες. Η ένταξη της χώρας στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα το 1998 οδήγησε σε ραγδαία άνοδο του Χρηματιστηρίου και σε ταχεία ανάπτυξη της κεφαλαιαγοράς. Η μείωση των δαπανών των τραπεζών με την ταυτόχρονη ραγδαία ανάπτυξη τους όρισε την περίοδο αυτή ως την πιο πετυχημένη και κερδοφόρα της σύγχρονης ιστορίας. Ο ανταγωνισμός των τραπεζών ευρύνεται σε καινοτόμα προϊόντα, στη βελτίωση της αποδοτικότητάς τους, στην καλύτερη οργάνωση, σε συνεργασίες με άλλους τομείς, όπως για παράδειγμα ασφαλιστικές εταιρείες, σε υιοθέτηση τεχνολογικών και πληροφοριακών μέσων για την καλύτερη εξυπηρέτηση της πελατείας κ.α. Η ευημερία αυτή επικρατούσε σε παγκόσμιο επίπεδο και κυρίως στην Αμερική. Οι αναλυτές παρατηρούσαν την ταχεία ανάπτυξη της αμερικανικής οικονομίας, και κατ' επέκταση πολλών άλλων χωρών, διερωτώμενοι αν θα σταματήσει η ανοδική αυτή πορεία απότομα ή θα συνεχιστεί. Κατά βάθος, όλοι γνώριζαν ότι κάποια στιγμή θα ξεσπούσε η αμερικανική κρίση και θα εξαπλωνόταν σε όλη την υφήλιο, κυρίως στην Ευρώπη, ίσως όμως δεν φαντάζονταν την έκταση που θα είχε.

Η αντίστροφη μέτρηση άρχισε από το 2000, οπότε και σημειώθηκε μεγάλη πτώση των τιμών του Χρηματιστηρίου και κατά συνέπεια αυξήθηκαν οι ασυνεπείς δανειολήπτες και οι προβληματικές επιχειρήσεις. Η ένταξη της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή ζώνη του ευρώ και η διαρκής αύξηση του ακαθάριστου προϊόντος, ενδεχομένως λόγω των επενδύσεων σε

υποδομές σχετιζόμενες με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004, παρουσιάζει την ελληνική οικονομία σε μια φαινομενικά καλή περίοδο. Οι τράπεζες εξακολουθούν να χορηγούν ανεξέλεγκτα δάνεια είτε για επενδυτικούς, είτε για στεγαστικούς είτε για καταναλωτικούς σκοπούς, συμβάλλοντας στην αύξηση του ΑΕΠ. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα το 2002 αποτελούνταν από 26 ελληνικές εμπορικές τράπεζες, 21 ξένες, 15 συνεταιριστικές και την Τράπεζα της Ελλάδος, ενώ το 2006 υπήρχαν 22 ελληνικές, 24 ξένες, 16 συνεταιριστικές και η Κεντρική Τράπεζα.

1.6 2007-2015

Γενικά, επικρατεί άκρατος φιλελευθερισμός στο εγχώριο και διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα και αυτό δεν αργεί να οδηγήσει στην κρίση του 2007, με απαρχή την Αμερική και τα ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια και την προσπάθεια κάλυψής τους με νέα επενδυτικά προϊόντα και διάθεσή τους στο κοινό. Αυτή η κίνηση μετέφερε την κρίση και στην Ευρώπη, και κατ' επέκταση και στην Ελλάδα, η οποία το 2009 διατηρούσε ήδη υψηλό δημόσιο έλλειμμα και χρέος. Παρόλες τις προσπάθειες για αποφυγή ή έστω αντιμετώπιση της κρίσης μέσα από οδηγίες και θεσμικά πλαίσια, η Ευρώπη δεν κατάφερε να απαλλαγεί από τις αρνητικές συνέπειες της κρίσης.

Στην Ελλάδα τα υψηλότοκα δάνεια για την κάλυψη του δημόσιου χρέους και η ένταξη της χώρας στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, επέφερε αυστηρά περιοριστικά μέτρα, οδυνηρές μεταρρυθμίσεις και αυξημένη φορολόγηση με σκοπό την εξυγίανση της οικονομίας. Το τραπεζικό σύστημα δεν έμεινε ανέπαφο από αυτές τις δυσάρεστες εξελίξεις. Αρχικά, περιορίσε τις δανειοδοτήσεις, θέτοντας αυστηρότερους όρους χορηγήσεων, και, για άλλη μια φορά, παρατηρήθηκε μαζική απόσυρση καταθέσεων λόγω της πολιτικής και οικονομικής αβεβαιότητας. Οι ευρωπαϊκοί θεσμοί και η Τράπεζα της Ελλάδος στήριξαν και στηρίζουν το τραπεζικό σύστημα με αναχρηματοδοτήσεις και ενίσχυση της ρευστότητας γιατί όλοι γνωρίζουν ότι αν καταρρεύσει αυτό θα συνεπάρεται το γενικότερο χρηματοπιστωτικό σύστημα και οι συνέπειες θα είναι καταστροφικές τόσο για την Ελλάδα όσο και την Ευρώπη ακολουθώντας μια πορεία ντόμινο.

Οι συγχωνεύσεις και οι εξαγορές είναι ένα χαρακτηριστικό αυτής της περιόδου με σκοπό τη δημιουργία μεγάλων τραπεζικών ομίλων και ενδυνάμωση του συστήματος. Είναι αξιόλογη η διάρθρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος σήμερα, το οποίο σύμφωνα με τη

Τράπεζα της Ελλάδος, αποτελείται από την Εθνική Τράπεζα, την Άλφα Τράπεζα, την τράπεζα Πειραιώς, την Eurobank, την Attica Bank, την Επενδυτική Τράπεζα, την Πανελλήνια Τράπεζα, την Aegean Baltic Bank, την Credicom Consumer Finance Bank, 10 συνεταιριστικές τράπεζες, την Τράπεζα της Ελλάδος και το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων. Κυριαρχούν η Εθνική, η Πειραιώς, η Άλφα και η Eurobank ως μεγάλοι όμιλοι και ανταγωνίζονται στην καινοτομία, την πρωτοπορία και στην παροχή επενδυτικών και ασφαλιστικών προϊόντων και υπηρεσιών. Οι τράπεζες επιδιώκουν να προσελκύσουν και να διατηρήσουν την πελατεία τους μέσα από τεχνικές προσφοράς ελκυστικών πακέτων περιλαμβάνοντας προϊόντα ευρέος φάσματος, διαθέτοντας καινοτόμες υπηρεσίες εκμεταλλευόμενες την ταχεία τεχνολογική εξέλιξη, παρέχοντας καλύτερες μεθόδους εξυπηρέτησης της πελατείας και γενικότερα εκσυγχρονίζοντας την παρουσία τους στο χώρο. Παρόλες τις επίπονες προσπάθειες ακόμη δεν έχει επέλθει στη χώρα πολιτική και οικονομική σταθερότητα και επομένως η εξυγίανση και αναδιάρθρωση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος καθυστερεί.

1.7 Συμπεράσματα

Η ιστορία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος αποδεικνύει ότι ο απεριόριστος κρατικός παρεμβατισμός στη λειτουργία των χρηματοπιστωτικών οργανισμών δυσχεραίνει την ανάπτυξη του τομέα, ενώ ο απόλυτος φιλελευθερισμός οδηγεί σε κρίσεις και δυσάρεστες συνέπειες με αποτέλεσμα να είναι επιβεβλημένη η εύρεση της χρυσής τομής, ανεπιτυχώς μέχρι στιγμής. Όσο αναφορά το ρόλο και τη δομή των τραπεζών στη χώρα, έχουν υποστεί αλλαγές με την πάροδο του χρόνου, σαφώς επηρεασμένα από τις διεθνείς και εγχώριες οικονομικοπολιτικές εξελίξεις. Το ίδιο ισχύει και για τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους, οι οποίες προσπαθούν να ακολουθήσουν τους ρυθμούς της ανάπτυξης και να ανταποκριθούν στις προκλήσεις του ανταγωνισμού κερδίζοντας, συγχρόνως, την εμπιστοσύνη του κοινού. Το τραπεζικό σύστημα είναι, λοιπόν, η βάση της οικονομίας που επηρεάζεται από την ανάπτυξη και τις εξελίξεις, θετικές και αρνητικές, αλλά συμβάλλει και σε αυτά μέσα από την πολυδιάστατη μορφή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Χρηματοπιστωτικά ιδρύματα

«Η δομή ενός κλάδου, στην προκειμένη περίπτωση το τραπεζικό σύστημα, μπορεί να είναι αποτέλεσμα των δυνάμεων της αγοράς, ή να είναι αποτέλεσμα κυβερνητικών κανόνων και ρυθμίσεων ή ακόμη να προέρχεται από την επίδραση κανόνων της αγοράς και του κρατικού παρεμβατισμού.» (Νούλας σελ. 186). Η δομή του συστήματος είναι σημαντική γιατί επηρεάζει το βαθμό ανταγωνισμού ο οποίος με τη σειρά του επηρεάζει την αποτελεσματικότητα και την παραγωγικότητα των τραπεζικών προϊόντων και την ποιότητα και ποικιλία των υπηρεσιών. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα αποτελείται κατά βάση από την Κεντρική Τράπεζα, η οποία είναι η Τράπεζα της Ελλάδος, από τις εμπορικές τράπεζες και τους ειδικούς πιστωτικούς οργανισμούς.

Αρχικά, ο ρόλος των τραπεζών ήταν κατά βάσει διαμεσολαβητικός ανάμεσα στις πλεονάζουσες και ελλειμματικές οικονομικές μονάδες και η δομή και τα προϊόντα τους προσανατολίζονταν σε αυτό το ρόλο. Ανάλογα με τις διεθνείς και εγχώριες εξελίξεις, το χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας υπέστη αλλαγές τόσο στη διάρθρωσή του όσο και στην παροχή των υπηρεσιών του. Οι Berger, Kashyap, Scalise (1995) σε μια μελέτη τους περιγράφουν τις αλλαγές που συντελέστηκαν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα της Αμερικής την περίοδο 1979-1994. Κινητήριες δυνάμεις αυτής της μεταβολής θεωρούν τις ρυθμιστικές αλλαγές και τις τεχνολογικές και χρηματοοικονομικές καινοτομίες. Οι μεταβολές αυτές έχουν παρατηρηθεί στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα και οι παρατηρήσεις τους βρίσκουν εφαρμογή και στα ελληνικά δεδομένα.

2.1 Ρόλος, είδη και δομή

Το χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας έως το 1928, οπότε και ιδρύθηκε η Τράπεζα της Ελλάδος, ήταν σε εμβρυική μορφή. Κυριαρχούσε η Εθνική Τράπεζα προσφέροντας όλες τις δυνατές έως τότε υπηρεσίες και υπήρχαν και άλλες μικρότερες σε μέγεθος και δύναμη εμπορικές τράπεζες. Ο ρόλος της Τράπεζας της Ελλάδος, αρχικά, ήταν η έκδοση του εγχώριου χρήματος, η διαχείριση της νομισματικής πολιτικής της χώρας και ο έλεγχος του τραπεζικού συστήματος. Σήμερα, ο πρωταρχικός της στόχος ταυτίζεται με αυτόν της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και δεν είναι άλλος από την επίτευξη της οικονομικής σταθερότητας της χώρας, η οποία και θα συμβάλλει και στη σταθερότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όταν επιβλήθηκε η διάκριση των τραπεζικών εργασιών δημιουργήθηκαν

εξειδικευμένες τράπεζες, όπως είναι οι τράπεζες στεγαστικής πίστης, η Αγροτική Τράπεζα, οι επενδυτικές τράπεζες, οι τράπεζες που εξυπηρετούν ναυτιλιακά συμφέροντα και οι συνεταιριστικές. Στους ειδικούς πιστωτικούς λογαριασμούς, συγκαταλέγεται το Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο και το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων. Ορισμένες εξειδικευμένες τράπεζες και οι ειδικοί πιστωτικοί οργανισμοί λειτουργούσαν κατά βάση υπό την αυστηρή καθοδήγηση του κράτους και της Τράπεζας της Ελλάδος έως την μελλοντική αποκρατικοποίηση ή κατάργηση ή εξαγορά και συγχώνευσή τους με άλλα τραπεζικά ιδρύματα.

Υπήρχε, λοιπόν, διάκριση κρατικών και ιδιωτικών τραπεζών έως και τις τελευταίες αποκρατικοποιήσεις στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Η Τράπεζα της Ελλάδος, σταδιακά, περιορίστηκε στο εκδοτικό της προνόμιο, στον έλεγχο και εποπτεία του εγχώριου τραπεζικού συστήματος και συμμόρφωσής του στους διεθνείς κανονισμούς και, γενικότερα, στην άσκηση της νομισματικής πολιτικής της χώρας επιδιώκοντας την οικονομική της σταθερότητα. Έτσι, η αποκρατικοποίηση όλων των δημόσιων τραπεζών εξάλειψε τη διάκριση κρατικών και ιδιωτικών τραπεζών και η μη συμμετοχή της Τράπεζας της Ελλάδος στην εξυπηρέτηση του δημόσιου ελλείμματος το 1994 δημιούργησαν ένα αυτοτελώς διοικούμενο τραπεζικό σύστημα ανεπηρέαστο από άμεσες κρατικές παρεμβάσεις, ανοιχτό στο διεθνή ανταγωνισμό, προστατευμένο, ωστόσο, από την απειλή της ολικής κατάρρευσης.

Άλλη μια βασική διάκριση των τραπεζών ήταν μεταξύ εμπορικών και επενδυτικών, η οποία και εξαλείφθηκε σταδιακά όταν άρχισαν οι εμπορικές τράπεζες να αναλαμβάνουν επενδυτικές εργασίες και, κυρίως, όταν «στην προσπάθειά τους να μειώσουν ή να μετατοπίσουν των πιστωτικό κίνδυνο, αλλά και να αυξήσουν τη ρευστότητά τους, έδωσαν στις παραδοσιακές εργασίες τους (καταθέσεις, δάνεια) τη μορφή τίτλων (πιστοποιητικά καταθέσεων, μετατροπή τραπεζικών δανείων σε διαπραγματεύσιμους τίτλους κ.λπ.)» (Αλεξιάκης, σελ. 65). Η τιτλοποίηση συνδράμει αναμφισβήτητα στη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων, ωστόσο η μελέτη των Boot και Thakor (1995) έδειξε ότι η χρηματοοικονομική καινοτομία σε ένα τραπεζικό σύστημα γενικών συναλλαγών είναι στοχαστικά χαμηλότερη σε σύγκριση με την παρουσία της σε ένα χρηματοπιστωτικό σύστημα όπου οι επενδυτικές και οι εμπορικές τράπεζες λειτουργούν μεμονωμένα.

Ακόμη τα τραπεζικά ιδρύματα της Ελλάδας διακρίνονται σε ελληνικά και ξένα. Όταν ακόμη το ελληνικό τραπεζικό σύστημα βρισκόταν υπό κρατική καθοδήγηση, οι ξένες τράπεζες παρείχαν υπηρεσίες σε ένα ευρύτερο κοινό και συντέλεσαν στην ανάπτυξη του

τραπεζικού μας συστήματος λόγω της εισαγωγής καινοτόμων υπηρεσιών, της εφαρμογής σύγχρονης τεχνολογίας στα συστήματά τους και γενικότερα λόγω του ανταγωνισμού που προκαλούνταν μεταξύ ελληνικών και ξένων τραπεζών. Η ποικιλία όλων αυτών των διακρίσεων των τραπεζών περιορίζεται, σήμερα σε μεγάλους χρηματοπιστωτικούς ομίλους, οι οποίοι συνεργάζονται με επενδυτικούς και ασφαλιστικούς οργανισμούς ελληνικούς και ξένους. Έτσι προσφέρουν πληθώρα υπηρεσιών και προϊόντων καλύπτοντας ένα ευρύ φάσμα των σύγχρονων αναγκών προκαλώντας έντονο ανταγωνισμό και αγώνα παραμονής στο τραπεζικό σύστημα.

Αναμφισβήτητα κυρίαρχο ρόλο στην εξέλιξη και διαμόρφωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας κατείχαν και κατέχουν οι εμπορικές τράπεζες. Το απαλλαγμένο από νομοθετικούς περιορισμούς σύστημα στα πρώτα του βήματα, ο άκρατος κρατικός παρεμβατισμός της περιόδου 1930 – 1980, οι διαχρονικές διακυμάνσεις των επιτοκίων και του πληθωρισμού, η τάση για απελευθέρωση και διεθνοποίηση των αγορών και κατ' επέκταση του τραπεζικού συστήματος της δεκαετίας του '90, οι ανάγκες των οικονομικών μονάδων σε κάθε εποχή και, αναμφίβολα, η συνεχής τεχνολογική εξέλιξη συνέβαλαν στη εκάστοτε μορφή του τραπεζικού τομέα.

Έτσι, αρχικά, όταν οι συνθήκες ήταν ευνοϊκές λόγω απουσίας ικανού ρυθμιστικού πλαισίου, παρατηρήθηκε αύξηση των εμπορικών τραπεζών οι οποίες προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν τις τρέχουσες καταστάσεις. Με την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος και με τη διεθνή καθοδήγηση για την υιοθέτηση κανονισμών λειτουργίας και ελέγχου των τραπεζών το 1931, το ελληνικό τραπεζικό σύστημα φτάνει στο άλλο άκρο, του άκρατου παρεμβατισμού. Διατηρεί τον έλεγχο των καταθέσεων και των χορηγήσεων όλων των ελληνικών εμπορικών τραπεζών διαμορφώνοντας η ίδια ενιαία επιτόκια για όλους και καθορίζοντας τις πιστώσεις κατά κρατική βούληση. Ως επακόλουθο, ο ανταγωνισμός είναι ανύπαρκτος εκείνη την εποχή γιατί οι τράπεζες αδυνατούσαν να διαχειριστούν τα διαθέσιμά τους όπως θα ήθελαν.

Αργότερα, η προοπτική ένταξης στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και οι ραγδαίες εξελίξεις στο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα καθιστούν την ανάγκη απελευθέρωσης και αναδιάρθρωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος επιβεβλημένη. Η αρχή έγινε με την απελευθέρωση των επιτοκίων, με τη σταδιακή άρση των περιορισμών λειτουργίας των αγορών, με την δυνατότητα ελέγχου από τις ίδιες τις τράπεζες των πιστοληπτικών ελέγχων των δανειοληπτών και την επιλογή διάθεσης των καταθέσεών τους σε επενδυτικές και μη

δραστηριότητες. Η έντονη επενδυτική ανάπτυξη της δεκαετίας του '90 με τη διεύρυνση του ρόλου του χρηματιστηρίου οδήγησαν στην εμφάνιση εταιρειών διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων και γενικότερα εταιρειών διάθεσης επενδυτικών υπηρεσιών. Οι τράπεζες δεν θα μπορούσαν να μην ακολουθήσουν την τάση της εποχής και έτσι η συνεργασία τους με επενδυτικούς ομίλους στόχευε στην προσέλκυση του μαγεμένου από την πρόσκαιρη κερδοφορία επενδυτικού κοινού.

Την ίδια εποχή η εξασφάλιση μόνιμης και ιδιόκτητης κατοικίας έγινε πιο εύκολη διαδικασία με τη χορήγηση των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων με άμεσο αντίκτυπο και την ανάπτυξη του τομέα των εξασφαλίσεων και των ασφαλειών γενικότερα. Επίσης, η τάση αύξησης καταναλωτικών αναγκών συνέβαλε στην ανάπτυξη της καταναλωτικής πίστης, αρχικά με την προώθηση των πιστωτικών καρτών και αργότερα με τη χορήγηση πάσης φύσεως δανείων. Η τακτική αυτή των πιστώσεων σε συνδυασμό με τα επιχειρηματικά δάνεια που κατέκλυζαν την κοινωνία, συνέβαλε αποτελεσματικά στην οικονομική ανάπτυξη των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων, προσωρινά όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων.

Θεαματική είναι και συνεισφορά της προόδου της τεχνολογίας και της πληροφορικής στη δομή των τραπεζών, κυρίως όμως στην προσφορά των υπηρεσιών τους. Όσες τράπεζες είχαν συνεργασία με τράπεζες του εξωτερικού εκσυγχρόνισαν τα συστήματά τους νωρίτερα και δημιούργησαν καινοτόμες υπηρεσίες και προϊόντα. Η μηχανογράφηση και γενικότερα ο εκσυγχρονισμός του τεχνολογικού εξοπλισμού βελτιστοποίησε τις συνθήκες εργασίας, ελαχιστοποίησε το χρόνο απασχόλησης σε πολλούς τομείς προσφέροντας χρόνο για πιο επουσιώδεις εργασίες και συνέβαλε αποτελεσματικά στην προώθηση νέων προϊόντων. Επομένως, ενισχύεται και πάλι ο ανταγωνισμός με αποτέλεσμα οι μικρότερες τράπεζες να μην μπορούν να ανταποκριθούν στις σύγχρονες απαιτήσεις και να επιβιώσουν στο συνεχώς εξελισσόμενο χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Τα νέα οικονομικά δεδομένα και η ταχύτατη εξέλιξη του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού τομέα συνεπάγονται, βέβαια, και αύξηση των κινδύνων. Ο αυξημένος ανταγωνισμός ωθεί τις τράπεζες να αναλάβουν μεγαλύτερους κινδύνους προκειμένου να διατηρήσουν την κερδοφορία τους. Ως πρόληψη των κινδύνων η λειτουργία των τραπεζών εστιάζει στην εφαρμογή διεθνών κανόνων και οδηγιών, στην υιοθέτηση ή δημιουργία παράγωγων προϊόντων και στην κατάλληλη εκπαίδευση του προσωπικού της για σωστή πληροφόρηση των οικονομικών μονάδων σχετικά με τους κινδύνους που αναλαμβάνουν συμμετέχοντας στις επενδυτικές δραστηριότητες. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις το θεσμικό πλαίσιο κρίνεται

ανεπαρκές γιατί αδυνατεί να ανταπεξέλθει στις σύγχρονες απαιτήσεις και οι οικονομικές κρίσεις δεν αργούν να εμφανιστούν συμπαρασύροντας το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη και η επερχόμενη παγκόσμια κρίση περιόρισαν τον αριθμό των τραπεζών με αποτέλεσμα τη δημιουργία τραπεζικών κολοσσών γενικών συναλλαγών, οι οποίοι διατελούν πολυποίκιλες εργασίες, ικανών να σταθούν με αξιώσεις στο διεθνή ανταγωνισμό. Αξίζει να σημειωθεί ότι σήμερα στην Ελλάδα 4 τραπεζικοί όμιλοι κατέχουν τα πρωτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας.

Συνεπώς, η παγκοσμιοποίηση και η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος οδήγησε στην αύξηση του μεγέθους, των αρμοδιοτήτων και των υπηρεσιών των τραπεζικών ιδρυμάτων συμβάλλοντας στην δημιουργία ισχυρών χρηματοπιστωτικών ομίλων προκαλώντας την αναδιάρθρωση της δομής του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι η δομή και ο ρόλος των τραπεζικών ιδρυμάτων της χώρας είναι πολυδιάστατος και πολυμορφικός, καθώς τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που προσφέρουν ενισχύουν τόσο το ενεργητικό, το παθητικό αλλά και το διαμεσολαβητικό τους ρόλο.

2.2 Τραπεζικές εργασίες

Οι τραπεζικές εργασίες διακρίνονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες, τις παθητικές, τις ενεργητικές και τις μεσολαβητικές. Στις παθητικές εντάσσονται οι κάθε μορφής καταθέσεις, όπως είναι οι ταμειευτήριου, οι όψεως, οι προθεσμίας και άλλες, καθώς και οποιαδήποτε δραστηριότητα που αντλεί ή προσελκύει κεφάλαια από άλλες πηγές. «Οι ενεργητικές τραπεζικές εργασίες αφορούν χρηματοδοτήσεις και εργασίες παροχής πίστης, όπως είναι, για παράδειγμα, οι εγγυητικές επιστολές, καθώς και επενδύσεις κάθε μορφής όπως οι τοποθετήσεις σε χρεόγραφα ή σε ξένα νομίσματα.» (Αγγελόπουλος, σελ.103) Όσο αναφορά τις μεσολαβητικές εργασίες, οι τράπεζες παρέχουν υπηρεσίες όπως είναι η κίνηση κεφαλαίων, οι εισπράξεις αξιών, η ενοικίαση θυρίδων, η αγοραπωλησία συναλλάγματος και άλλες εισπράττοντας την αντίστοιχη αμοιβή ή προμήθεια, πέρα του επιτοκίου.

Ανάλογα με τις συνθήκες και τις ανάγκες κάθε εποχής, οι τράπεζες προσπαθούν να εστιάσουν σε κάποιες από τις παραπάνω δραστηριότητες, να τις εκσυγχρονίσουν και να τις εμπλουτίσουν με καινοτόμες υπηρεσίες και πρωτοποριακά προϊόντα με σκοπό να ξεχωρίσουν στον έντονο ανταγωνισμό και να αυξήσουν την κερδοφορία τους. Σύμφωνα με τους Mason, Merton, Perold, Tufano (1995) οι έξι βασικές λειτουργίες του χρηματοπιστωτικού

συστήματος περιλαμβάνουν τα συστήματα πληρωμών για την ανταλλαγή προϊόντων και υπηρεσιών, την παροχή ενός μηχανισμού συγκέντρωσης αποθεμάτων μεμονωμένων οικονομικών μονάδων στη συμμετοχή σε επιχειρήσεις μεγάλης κλίμακας, την διακίνηση οικονομικών πηγών στο χρόνο και σε ευρύ γεωγραφικό πλάτος, τη διαχείριση της αβεβαιότητας και τον έλεγχο του κινδύνου, την πληροφόρηση σχετικά με το τιμολόγιο, η οποία συμβάλει στην αποκεντρωποιημένη λήψη απόφασης σε διάφορους τομείς της οικονομίας και τέλος προσφέρει ένα μέσο διαχείρισης των προβλημάτων που προκύπτουν από την ασύμμετρη πληροφόρηση. Υποστηρίζουν ότι «ενώ οι λειτουργίες του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι σταθερές, τα μέσα με τα οποία δραστηριοποιούνται δεν είναι.» (Mason, Merton, Perold, Tufano, 1995, σελ. 15) Η περίοδος 1975-1995 έχει δει τις πιο επαναστατικές αλλαγές στη δομή του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και στην παροχή νέων επενδυτικών επιλογών στις οικονομικές μονάδες και στη διαχείριση των κινδύνων. Επίσης, ο Miller (1992), τόνισε την έντονη και ασύγκριτη καινοτομική δραστηριότητα της συγκεκριμένης περιόδου. Την τελευταία 30ετία, οπότε και ολοκληρώθηκε η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, και με τη συμβολή της ταχύτατης ανάπτυξης της τεχνολογίας, οι τράπεζες διανύουν μια περίοδο έντονης προσπάθειας να εστιάσουν στην πελατεία προσφέροντας προϊόντα και δυνατότητες αντάξια των αναγκών της.

Αρχικά, έως τα τέλη της δεκαετίας του '70, οπότε και τηρούνταν το σύστημα σταθερών ισοτιμιών της Διάσκεψης στο Bretton Woods, στην παγκόσμια οικονομία υπήρχε μικρότερη μεταβλητότητα των επιτοκίων και των ισοτιμιών. Λόγω της αβεβαιότητας από τις απότομες διακυμάνσεις των ισοτιμιών των ισχυρών νομισμάτων, το 1971 με απόφαση του Nixon καταργήθηκε η σύνδεση του δολαρίου με το χρυσό και από εκεί και έπειτα άρχισε η εποχή της εξέλιξης για το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα. «Οι μεταβολές στις δεκαετίες '70 και '80 των μακροοικονομικών συνθηκών, από τις οποίες οι σπουδαιότερες ήταν ο υψηλός πληθωρισμός, η μεγάλη αστάθεια στα επιτόκια και στις συναλλαγματικές ισοτιμίες επίδρασαν αποφασιστικά στη δημιουργία νέων χρηματοπιστωτικών μέσων» (Λυμπερόπουλος, σελ. 55)

Στην Ελλάδα η απελευθέρωση και κατά συνέπεια η ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος συντελέστηκε τη δεκαετία του '90. Τη χρυσή εποχή του χρηματιστηρίου, οι τράπεζες επικεντρώθηκαν στην προσέλκυση των επενδυτών προσφέροντας χρηματιστηριακές υπηρεσίες, αλλά, συγχρόνως, τους έδιναν την δυνατότητα να επιλέξουν να επενδύσουν σε καινοτόμα προϊόντα επενδυτικής φύσεως αναλαμβάνοντας βέβαια και το αντίστοιχο ρίσκο.

Τις περιόδους της ραγδαίας οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας οι χρηματοδοτήσεις είχαν την τιμητική τους. Τα κάθε μορφής δάνεια και οι πιστωτικές κάρτες προσφέρονταν στο κοινό με ελάχιστες εγγυήσεις, και ανεπαρκή έλεγχο της πιστοληπτικής του ικανότητας. Όταν οι τράπεζες συνειδητοποίησαν ότι σε πολλές από αυτές τις περιπτώσεις οι δανειολήπτες δεν θα μπορούσαν να είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους, λόγω του αυξανόμενου πληθωρισμού και των επερχόμενων δυσμενών εξελίξεων, άρχισαν να προωθούν τα προγράμματα προστασίας πληρωμών και να επικεντρώνονται στον κλάδο των ασφαλειών. Η συνεργασία με ασφαλιστικές εταιρείες ώθησε στη δημιουργία τραπεζοασφαλιστικών προϊόντων και την ανάπτυξη αυτού του κλάδου, ο οποίος προσέφερε πρωτοποριακές ασφαλιστικές καλύψεις αλλά, συγχρόνως, αποτελούσε μια ικανοποιητική επενδυτική πρόταση με φορολογικές ελαφρύνσεις.

Η ραγδαία ανάπτυξη της πληροφορικής και των τεχνολογιών της τελευταίας 30ετίας συνέβαλε αποφασιστικά στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων και της μηχανογράφησης των τραπεζών προσφέροντας ευνοϊκότερες συνθήκες εργασίας και καλύτερη ποιότητα υπηρεσιών. Η συνεχώς εξελισσόμενη τεχνολογική πρόοδος συνέβαλε στην επέκταση των τραπεζικών υπηρεσιών στα εναλλακτικά δίκτυα και στην προώθηση παροχών, όπως είναι το internet και το phone banking που θα μείωναν το κόστος λειτουργίας των τραπεζών εξοικονομώντας χρόνο για νέες εργασίες. Η αρχή έγινε με την τοποθέτηση των ATM και την συνεχώς αυξανόμενη ευελιξία των εργασιών που μπορούν να εξυπηρετήσουν. Ο αλματώδης πολλαπλασιασμός τους, ιδιαίτερα σε απομακρυσμένες περιοχές συνέβαλε σημαντικά στην κερδοφορία των τραπεζών γιατί οι πελάτες μπορούσαν να κάνουν χρήση ορισμένων τραπεζικών εργασιών δίχως να μεταβούν στο κοντινότερο κατάστημα. Ακόμη πιο αποτελεσματική είναι η συμβολή του διαδικτύου, το οποίο δίνει σε κάθε ενδιαφερόμενο απεριόριστη πρόσβαση στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και διαρκή ενημέρωση για τις εξελίξεις σε κάθε τομέα άμεσα. Η συνεισφορά της τεχνολογικής ανάπτυξης στον εκσυγχρονισμό του τραπεζικού συστήματος είναι καταλυτική.

Η απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος σε συνδυασμό με την ταχεία ανάπτυξη της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών οδήγησαν στη διαφοροποίηση των παραδοσιακών χρηματοοικονομικών κινδύνων, του κινδύνου ρευστότητας και του πιστωτικού. Εμφανίστηκαν νέοι κίνδυνοι, όπως αυτοί της αγοράς, του συναλλάγματος, των επιτοκίων και του εισοδήματος. Ένας τρόπος αντιμετώπισης των κινδύνων αυτών είναι και η δημιουργία των παράγωγων χρηματοοικονομικών προϊόντων. Ενδεικτικά αναφέρονται, οι συμφωνίες

ανταλλαγής πληρωμών (swaps), οι συμφωνίες δικαιωμάτων επιλογής (options), τα προθεσμιακά συμβόλαια (forward contracts), τα συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης (future contracts) και άλλα. Άλλα σύγχρονα προϊόντα είναι η εκχώρηση απαιτήσεων των προμηθευτών έναντι των πελατών τους (factoring), η πώληση αξιογράφων εξωτερικού χωρίς δικαίωμα αναγωγής (forfaiting), η έκδοση, διάθεση και αγορά αδιάθετων τίτλων από τον αντασφαλιστή σε τιμή ασφαλείας (underwriting), τα γραμμάτια κυμαινόμενου επιτοκίου (floating rate notes), τα πιστοποιητικά καταθέσεων και άλλα. Οι τράπεζες επιδιώκουν να προσελκύσουν επενδυτές προσφέροντας καινοτόμα και ασφαλή προϊόντα, ωστόσο οι υψηλές προσδοκώμενες αποδόσεις σημαίνουν και υψηλό κίνδυνο.

Οι αυξημένοι χρηματοοικονομικοί κίνδυνοι απειλούν την παγκόσμια οικονομική ισορροπία, και εκτός από την προσπάθεια αντιμετώπισης τους μέσω παράγωγων προϊόντων, οι αρμόδιες αρχές εφιστούν την προσοχή τους στην προστασία των επενδυτών, αλλά κατά βάθος, στην προστασία του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, μέσα από τη θέσπιση αυστηρότερων νόμων και οδηγιών ώστε να εξασφαλιστεί η πολυπόθητη οικονομική ισορροπία, αλλά και η ευημερία, ανεπιτυχώς μέχρι στιγμής. Οι κρίσεις δεν έχουν αποφευχθεί καθ' όλη την πορεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος και τα γεγονότα που τις προκάλεσαν δεν θα μπορούσαν να αποτελέσουν πρότυπα προς αποφυγή για την μελλοντική οικονομική κατάσταση. Σε γενικές γραμμές γίνεται προσπάθεια αποφυγής λαθών του παρελθόντος, λόγω όμως των διαφορετικών συνθηκών της κάθε εποχής και των ταχύτατων εξελίξεων σε όλους τους τομείς, δεν έχει βρεθεί μέχρι στιγμής η ιδανική αναλογία απελευθέρωσης και παρεμβατισμού στο σύγχρονο τραπεζικό σύστημα.

Η μορφή των τραπεζών και οι παροχές που προσφέρουν διαμορφώνονται επηρεασμένες από δυνάμεις, όπως είναι οι διαρκώς μεταβαλλόμενες οικονομικοπολιτικές συνθήκες, η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, ο ανταγωνισμός μεταξύ των τραπεζών για την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη κερδοφορία και επικράτηση στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και το θεσμικό πλαίσιο που προσπαθεί να προσαρμοστεί στις ταχύτατες αλλαγές της παγκόσμιας οικονομίας και να αντιμετωπίσει τους επικείμενους κινδύνους που διαταράσσουν την οικονομική ισορροπία. Ένα βασικό μέσο επιβίωσης και πρωτοπορίας για τις τράπεζες είναι η αξιοποίηση των δυνάμεων που ωθούν το τραπεζικό σύστημα στην δημιουργία ή υιοθέτηση καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών. Οι χρηματοοικονομικές καινοτομίες είναι αυτές που πραγματικά συμβάλλουν στην ανάπτυξη των τραπεζών και στην εξέλιξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Η χρηματοοικονομική καινοτομία έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές και είναι από τα βασικότερα συστατικά της ανάπτυξης του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Ο ορισμός και τα χαρακτηριστικά της καινοτομίας στο οικονομικό πεδίο προσδιορίζουν τα στοιχεία που θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην επιλογή ή δημιουργία των αποτελεσματικότερων προϊόντων και υπηρεσιών. Σύμφωνα με τον Tufano (2003) σε ένα κόσμο απαλλαγμένο από ατέλειες, όπως είναι για παράδειγμα η φορολογία, οι κανονισμοί, η ασύμμετρη πληροφόρηση και ο ηθικός κίνδυνος, η χρηματοοικονομική καινοτομία, εάν υπήρχε, θα ήταν μια ανούσια αλλαγή γιατί δεν θα παρείχε όφελος ούτε προς τις οικονομικές μονάδες ούτε προς την κοινωνία γενικότερα.

Το σημαντικότερο στοιχείο για την κερδοφορία και την εξέλιξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι η αξιοποίηση των διαρκώς μεταβαλλόμενων οικονομικών συνθηκών, όπως η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και η πορεία των επιτοκίων και του πληθωρισμού, των αναγκών της κοινωνίας, της τεχνολογικής προόδου, των χρηματοοικονομικών κινδύνων και των προσπάθειών των θεσμικών πλαισίων να προστατέψουν το σύστημα, και αναμφισβήτητα του ανταγωνισμού μεταξύ όλων των φορέων του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι παραπάνω δυνάμεις καινοτομίας επηρεάζουν και αναπροσαρμόζουν τη δομή και το ρόλο των τραπεζών προκαλώντας τη δημιουργία τραπεζικών κολοσσών, νέων προϊόντων και πρωτοποριακών υπηρεσιών. Ως επακόλουθο, εξελίσσεται το χρηματοπιστωτικό σύστημα ανάλογα πάντα με το ποσοστό εμπλοκής των θεσμικών περιορισμών στις διάφορες περιόδους ύπαρξής του. Σαφέστατα, τα τελευταία 30 χρόνια οι αλλαγές που συντελέστηκαν από την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος ήταν αξιοσημείωτες και, σε συνδυασμό με την τεχνολογική ανάπτυξη, η λειτουργία των τραπεζών έχει περάσει σε άλλη διάσταση.

3.1 Ορισμός και κατηγορίες χρηματοοικονομικής καινοτομίας

Μέσα από μια πληθώρα ορισμών της χρηματοοικονομικής καινοτομίας, η σχετική μελέτη του P.Tufano (2002) φαίνεται να περιλαμβάνει μια αντιπροσωπευτική έννοια του όρου της σύγχρονης καινοτομίας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Σε γενικές γραμμές, η καινοτομία

είναι η δημιουργία και, εν συνεχεία, η διάθεση στην αγορά νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων, καθώς και νέων χρηματοοικονομικών τεχνολογιών, θεσμών και αγορών.

Οι καινοτομίες διαχωρίζονται συχνά σε καινοτομίες προϊόντων και διαδικασιών, τις περισσότερες φορές όμως είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Οι Frame και White (2004, σελ. 118) θεωρούν ότι η χρηματοοικονομική καινοτομία αντιπροσωπεύει κάτι καινούργιο που περιορίζει τα κόστη, μειώνει τους κινδύνους, ή παρέχει ένα βελτιωμένο προϊόν/υπηρεσία/εργαλείο το οποίο ανταποκρίνεται και ικανοποιεί τις απαιτήσεις των συμμετεχόντων στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Συνεπώς, μια καινοτόμα διαδικασία έχει σκοπό να δημιουργήσει ένα νέο και πρωτοποριακό προϊόν ανταποκρινόμενο στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας και προσαρμοσμένο στις διαρκώς μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες.

Πιο αναλυτικά για το διαχωρισμό των καινοτομιών πραγματεύονται στην εργασία τους οι Frame και White (2009), όπου ταξινομούν τις καινοτομίες σε νέα προϊόντα και υπηρεσίες, σε νέες διαδικασίες παραγωγής και σε νέες μορφές οργάνωσης. Ως νέα προϊόντα αναφέρουν τα δάνεια υψηλού κινδύνου, ως νέες υπηρεσίες το internet banking, ως νέα διαδικασία παραγωγής την αξιολόγηση της πιστωτικής ικανότητας και ως νέα μορφή οργάνωσης τις τράπεζες που δραστηριοποιούνται μέσω διαδικτύου.

Στην κατηγορία των νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων θα μπορούσαν να ενταχθούν τα ενυπόθηκα δάνεια υψηλού κινδύνου και οι συμβάσεις ανταλλαγής κινδύνου αθέτησης (Credit Default Swaps). Τα ενυπόθηκα δάνεια δίνουν τη δυνατότητα σε μεγάλο μέρος της πελατείας, ιδιαίτερα στα χρόνια ανάπτυξης των στεγαστικών δανείων οπότε και η χορήγηση γινόταν με ελαστικά πιστοληπτικά κριτήρια, να αποκτήσουν κατοικία και συγχρόνως οι τράπεζες καλύπτονται με υποθήκες και προσημειώσεις. «Τα CDS είναι μία σύμβαση ανταλλαγής στην οποία ο αγοραστής της πραγματοποιεί σειρά πληρωμών προς τον αντισυμβαλλόμενο πωλητή και σε αντάλλαγμα δέχεται εφάπαξ πληρωμή σε περίπτωση που κάποιο πιστωτικό μέσο (συνήθως ομόλογο ή δάνειο) χαρακτηριστεί από αθέτηση του εκδότη.» (Wikipedia)

Χρηματοοικονομικές καινοτομίες στον τομέα των υπηρεσιών είναι σαφέστατα, μεταξύ άλλων, τα ATM και το internet banking, τα οποία διευκόλυναν κατά πολύ τόσο την πελατεία όσο και τους υπαλλήλους. Η δυνατότητα να διενεργούν συναλλαγές χωρίς την υποχρέωση να παρευρεθούν σε κατάσταση οποιαδήποτε στιγμή της ημέρας συμβάλει αποτελεσματικά στην εξοικονόμηση χρόνου, αλλά και χρήματος, γιατί μειώνονται οι προμήθειες της τράπεζας όταν

χρησιμοποιούνται τα εναλλακτικά δίκτυα. Μερικοί ερευνητές, όπως για παράδειγμα ο Litan (2010), θεωρούν την εγκατάσταση των ΑΤΜ από τις σημαντικότερες καινοτομίες στην ιστορία του χρηματοπιστωτικού συστήματος γιατί μεταξύ άλλων βελτιώνουν την παραγωγικότητα των τραπεζών.

Όσο αναφορά τις καινοτόμες διαδικασίες παραγωγής ενδεικτικά αναφέρονται η αξιολόγηση των κινδύνων και της πιστοληπτικής ικανότητας, η τιτλοποίηση και το δίκτυο ηλεκτρονικής διαχείρισης κεφαλαίων. Η αξία σε κίνδυνο (value at risk) και η πιστοληπτική διαβάθμιση (credit scoring) είναι διαδικασίες που υπολογίζουν την επαρκή ποσότητα των διαθέσιμων των τραπεζών για τη διασφάλιση τους από κινδύνους, αλλά και την πιστοληπτική τους ικανότητα. Η τιτλοποίηση είναι μια καινοτόμα διαδικασία κατά την οποία οι τράπεζες μετατρέπουν τις απαιτήσεις τους σε υποχρεώσεις καθώς δημιουργούν επενδυτικά προϊόντα από ήδη χορηγούμενα δάνεια και πιστωτικές κάρτες για να μειώσουν τον πιστωτικό κίνδυνο και να αυξήσουν τη ρευστότητά τους. Οι Frame και White (2009) ως νέα μορφή οργάνωσης θεωρούν τις τράπεζες που δραστηριοποιούνται αποκλειστικά μέσω του διαδικτύου. Στην Ελλάδα ακόμη δεν έχουν διαδοθεί τέτοιας μορφής τράπεζες, αλλά όλοι οι τραπεζικοί όμιλοι έχουν πολύ ανεπτυγμένο το σύστημα εξυπηρέτησης της πελατείας τους μέσω εναλλακτικών δικτύων.

Το μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον, κυρίως, των τελευταίων 30 ετών οπότε και συντελέστηκε η απελευθέρωση και παγκοσμιοποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, οι ανάγκες των οικονομικών μονάδων επηρεασμένες από τις ραγδαίες χρηματοοικονομικές εξελίξεις ωθούν τις τράπεζες στην υιοθέτηση και προσφορά νέων υπηρεσιών προσαρμοσμένες πάντα στην ανάπτυξη του τομέα της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών εντείνοντας τον ανταγωνισμό και τη δημιουργία νέων διαδικασιών και νέων μορφών οργάνωσης των τραπεζών. Τα αίτια που ωθούν στη δημιουργία καινοτόμων και πρωτοποριακών προϊόντων και υπηρεσιών αποτελούν και τις εκάστοτε δυνάμεις αλλαγής του παγκόσμιου οικονομικού τοπίου. Η αποτελεσματική αξιοποίησή τους συντελεί στην ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος, συγχρόνως, όμως, ενδέχεται να επιφέρουν και αρνητικές επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία.

3.2 Δυνάμεις καινοτομίας

Οι συνεχώς μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες επηρεάζουν το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα και κατ' επέκταση και τον ελληνικό τραπεζικό κλάδο. Οι τράπεζες, εκμεταλλευόμενες τις ευκαιρίες και τους κινδύνους, προσπαθούν να επικρατήσουν σε ένα συνεχή ανταγωνισμό και να αυξήσουν την κερδοφορία τους μέσα από νέα προϊόντα και υπηρεσίες, τα οποία θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες των οικονομικών μονάδων. Όταν το θεσμικό πλαίσιο είναι χαλαρό, οι δυνάμεις καινοτομίας δρουν αποφασιστικά και προσφέρουν εύφορο έδαφος για εκσυγχρονισμό του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Όταν όμως θέτουν αυστηρούς περιορισμούς με σκοπό είτε να ελέγξουν πλήρως το χρηματοπιστωτικό σύστημα, είτε να προλάβουν ή να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους της αγοράς, το σύστημα μένει στάσιμο και η ανάπτυξη εμποδίζεται. Το εντελώς απελευθερωμένο σύστημα προσφέρει πολλές ευκαιρίες κερδοφορίας και ανάπτυξης συνοδευόμενο συνήθως με κάποιο κόστος.

Ο χαρακτηρισμός «ουδέν καλόν αμιγές κακού» ταιριάζει απόλυτα με την πορεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος. «Σ' ένα απελευθερωμένο σύστημα, όπου οι οικονομικοί παράγοντες, νοικοκυριά, επιχειρήσεις, κυβερνήσεις, επενδυτές..., αποφασίζουν ελεύθερα, με γνώμονα το ατομικό τους συμφέρον είναι πολύ πιθανόν να δημιουργηθούν ανισορροπίες. Κάθε οικονομικός παράγων, προσπαθώντας να μεγιστοποιήσει την ωφέλειά του, «πριονίζει το κλαδάκι στο οποίο κάθονται όλοι». (Αντζουλάτος, 2011α σελ.159) Τα νέα δεδομένα στην παγκόσμια οικονομική ζωή έχουν αλλάξει τη δομή και τον τρόπο λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος προσφέροντας θετικά αποτελέσματα με την απειλή όμως ενός ντόμινο αρνητικών εξελίξεων.

3.2.α) Μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον

Από την ίδρυση των πρώτων τραπεζών, οπότε και η ανάγκη ύπαρξης τραπεζών ήταν αναγκαία για την ομαλή οικονομική ζωή των πολιτών, έως και την ίδρυση της Τράπεζας της Ελλάδος υπήρχε σχετική ελευθερία κινήσεων για τα τραπεζικά ιδρύματα της εποχής. Αυτό διακόπηκε το 1928, οπότε και η κεντρική τράπεζα της χώρας λειτουργούσε καθοδηγητικά για όλες τις τράπεζες, καθορίζοντας τις πιστώσεις και τα επιτόκια καταθέσεων και χορηγήσεων. Σε συνδυασμό με την ραγδαία τεχνολογική πρόοδο, είναι αναμενόμενο να μην υπάρχουν κίνητρα ανταγωνισμού και εξέλιξη στο χρηματοπιστωτικό σύστημα εκείνης της εποχής γιατί όλες οι τράπεζες ακολουθούσαν τις οδηγίες της Τράπεζας της Ελλάδος και των εκάστοτε

κυβερνήσεων. Μετά την κατάρρευση του συστήματος Bretton Woods παρατηρήθηκε αυξημένη μεταβλητότητα των επιτοκίων, των συναλλαγματικών ισοτιμιών, καθώς και του πληθωρισμού σε διεθνή επίπεδο. Αυτό αποτέλεσε αιτία για τη δημιουργία παραγώγων επιτοκίων και ισοτιμιών, καθώς και ομολόγων με ρήτρες πληθωρισμού.

Η μετέπειτα απορρύθμιση και απελευθέρωση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος και η προοπτική ένταξης της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ώθησε και την Ελλάδα στην τάση αποκανονικοποίησης του τραπεζικού συστήματος προσφέροντας περισσότερα περιθώρια ανάπτυξης της οικονομικής ζωής. Το ιστορικό της απελευθέρωσης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος αναφέρεται αναλυτικά σε άρθρο της Καθημερινής το 2006, το οποίο παρατίθεται στο βιβλίο του κ Αντζουλάτου (σελ. 155, 2011). Συνοπτικά, αναφέρεται ότι η απελευθέρωση του ελληνικού χρηματοπιστωτικού συστήματος ξεκίνησε το 1982 αρχικά σε θεωρητικό επίπεδο. Το 1985 αρχίζουν οι εμπορικές τράπεζες να χορηγούν στεγαστικά δάνεια με διαπραγματεύσιμο, αλλά καθορισμένο το κατώτατο, επιτόκιο και πλέον απαλλάσσονται από την υποχρέωση τήρησης μέρους των διαθέσιμων τους σε κατάθεση στην Τράπεζα της Ελλάδος. Το 1987 αρχίζει η χορήγηση συναλλάγματος προς το κοινό ελεύθερα και έως το 1993 απελευθερώνονται σταδιακά τα επιτόκια δανεισμού και καταθέσεων. Το 1996 αυξάνεται το ποσοστό των υποχρεωτικών καταθέσεων στην κεντρική τράπεζα σε 11%, ενώ το 2000 μειώνεται στο 2% με απώτερο στόχο στην σταδιακή κατάργησή του. Έως το 2003 καταργούνται οι περιορισμοί στην καταναλωτική πίστη και αρχίζει η έξαρση των προσωπικών και καταναλωτικών δανείων. Οι τράπεζες γίνονται πολύ προσιτές στα νοικοκυριά και στις επιχειρήσεις γιατί συμβάλλουν στην προσωρινή τους ευημερία και πρόοδο. Φτάνοντας στο 2007, οπότε και κάνει την πρώτη της εμφάνιση η σύγχρονη χρηματοπιστωτική κρίση στην Αμερική, η Ευρώπη επιχειρεί να προλάβει τις ανεπανόρθωτες ζημιές με νεότερες οδηγίες και κανονισμούς. Ωστόσο, η εξάπλωση της κρίσης ήταν άμεση και η Ελλάδα και συγκεκριμένα το ελληνικό τραπεζικό σύστημα δεν έμεινε ανεπηρέαστο. Η μεταμόρφωσή του συντελέστηκε όλη αυτή την περίοδο καταλήγοντας στη σημερινή ολιγοπωλιακή και δυναμική μορφή του.

Από τη στιγμή που οι τράπεζες απαγκιστρώθηκαν από κρατικούς περιορισμούς και απέκτησαν την ελευθερία να αξιοποιήσουν τα διαθέσιμά τους κατά βούληση, είχαν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν καινοτόμα προϊόντα και, γενικότερα, να εξελίξουν τις υπηρεσίες τους συμβάλλοντας, συγχρόνως, στον εκσυγχρονισμό του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και στην ανάπτυξη της οικονομίας. Έτσι, λοιπόν, τα τελευταία 30 χρόνια οι

αλλαγές στο χρηματοπιστωτικό σύστημα ώθησαν τις τράπεζες να αξιοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες και την πληθώρα πληροφοριών επιδιώκοντας να βγουν νικητές στην μάχη της χρηματοπιστωτικής επιβίωσης με αποτέλεσμα την τόνωση του ανταγωνισμού. Οποσδήποτε υψηλές προσδοκίες προϋποθέτουν και υψηλούς κινδύνους, οι οποίοι στην όλη ιστορία του χρηματοπιστωτικού συστήματος συχνά δεν μπόρεσαν να προληφθούν ή να αντιμετωπιστούν λόγω της ανεπάρκειας του θεσμικού πλαισίου.

Ο μεταβαλλόμενος πληθωρισμός και η πορεία των επιτοκίων αποτελούν μια ισχυρή δύναμη καινοτομίας. Ωθούν την Κεντρική Τράπεζα να ελέγξει τον πληθωρισμό μέσα από την υιοθέτηση διεθνών κανονισμών και την οριοθέτηση της δραστηριότητας των τραπεζών. Οι εμπορικές τράπεζες, από την άλλη, δημιουργούν ή εισάγουν εργαλεία με σκοπό να αξιοποιήσουν τα επιτόκια αναλόγως ώστε να αυξήσουν την κερδοφορία τους, η οποία διακρίνεται σε επιτοκιακή και μη επιτοκιακή, ανάλογα ποιες εργασίες τους επιφέρουν κέρδη. Οι μελέτες των DeYoung και Rice (2004) και του Goddard (2007) δείχνει, μεταξύ άλλων, την τάση των τραπεζών τα τελευταία χρόνια να επικεντρώνονται σε δραστηριότητες μη επιτοκιακού εισοδήματος γιατί εμπεριέχουν και λιγότερο κίνδυνο. Η κερδοφορία των τραπεζών που στηρίζεται στην πορεία των επιτοκίων μπορεί να επιφέρει υψηλά κέρδη αλλά και τεράστιες ζημιές.

Συνήθως, τα ονομαστικά επιτόκια είναι υψηλότερα όταν υπάρχει υψηλός πληθωρισμός. Οι οικονομικές μονάδες, βέβαια, επηρεάζονται από το πραγματικό επιτόκιο γιατί αυτό μετρά σε όρους αγοραστικής δύναμης την απόδοση των καταθέσεων και των επενδύσεων. «Κατά προσέγγιση, το πραγματικό επιτόκιο είναι ίσο με το ονομαστικό μείον τη διάβρωση της αγοραστικής δύναμης των καταθέσεων και των τόκων λόγω του πληθωρισμού.» (Αντζουλάτος 2011) Γενικότερα, οι δανειζόμενοι θα επιδιώξουν ένα χαμηλό επιτόκιο και οι καταθέτες ένα υψηλό. Οι τράπεζες, στην προσπάθειά τους να προσελκύσουν πελάτες, έχουν την τάση να προσαρμόζουν τα επιτόκια τους στις επιθυμίες των οικονομικών μονάδων, με τις όσο το δυνατόν λιγότερες απώλειες στην κερδοφορία τους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του ανταγωνισμού και την προσπάθεια των αρχών να επιβάλλει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο. Βέβαια, όσο πιο ελαστικό είναι το θεσμικό πλαίσιο, τόσο πιο ανταγωνιστικό είναι το χρηματοπιστωτικό σύστημα προσφέροντας περιθώρια ανάπτυξής του, ταυτόχρονα όμως είναι και πιο επιρρεπές σε κρίσεις.

3) 2.β. Τεχνολογική πρόοδος

Η τεχνολογική ανάπτυξη αφορά τα πληροφοριακά συστήματα, την διάδοση του διαδικτύου και τον κλάδο των επικοινωνιών γενικότερα. Όταν άρχισαν οι τράπεζες να εκσυγχρονίζουν τη μηχανογράφησή τους εξοικονόμησαν χρόνο τον οποίο διέθεσαν σε νέες υπηρεσίες. Επίσης, η αυτοματοποίηση των εσωτερικών διαδικασιών και των συστημάτων εξυπηρέτησης των πελατών προσφέρουν άμεσο αποτέλεσμα στη βελτίωση λειτουργίας των χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Επιπλέον, η καλύτερη εκπαίδευση και κατάρτιση του προσωπικού συνέβαλε στην αποτελεσματική αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού για την προώθηση καινοτόμων προϊόντων και την καλύτερη εξυπηρέτηση της πελατείας.

Οι τράπεζες άρχισαν να αξιοποιούν την τεχνολογική πρόοδο και να χρησιμοποιούν τα εναλλακτικά δίκτυα εξυπηρέτησης, όπως είναι τα ATM, το internet και το phone banking. Έπειτα από αυτό, η «σημασία του δικτύου των καταστημάτων έχει αρχίσει σταδιακά να μειώνεται, καθώς ένα όλο και μεγαλύτερο πλήθος συναλλαγών πραγματοποιείται μέσω άμεσων δικτύων διανομής που παρακάμπτουν το δίκτυο των καταστημάτων στηριζόμενα στην τεχνολογία και έχοντας υποπολλαπλάσιο κόστος.» (Λυμπερόπουλος, σελ. 222) Οι Προβόπουλος και Καπόπουλος το 2001 υποστήριξαν ότι «τα δίκτυα καταστημάτων αναμένεται να διατηρήσουν την αξία τους για τις εργασίες της λιανικής τραπεζικής και προέβλεπαν ότι οι τράπεζες θα έπρεπε να αξιοποιήσουν την τηλετραπεζική για να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό σχετικά με το κόστος.» (σελ. 97)

Σήμερα, η τράπεζα που προσφέρει επαρκές εναλλακτικό δίκτυο εξυπηρέτησης, προσελκύει και διατηρεί την πελατεία, κυρίως τη νεότερη γενιά, η οποία είναι εξοικειωμένη με τις νέες μορφές ηλεκτρονικής τραπεζικής. Παρέχει άμεση πληροφόρηση για τις υπηρεσίες της και επιτυγχάνει αποτελεσματική προώθηση των προϊόντων της. Μερικές εργασίες που πραγματοποιούνται μέσω των εναλλακτικών δικτύων είναι οι μεταφορές ποσών σε λογαριασμούς, οι πληρωμές λογαριασμών και υποχρεώσεων, αγοραπωλησία επενδυτικών προϊόντων και γενικότερα ενημέρωση για την οικονομική κατάσταση των δικαιούχων των προσωπικών καρτών και κωδικών εισαγωγής στα εναλλακτικά δίκτυα εξυπηρέτησης. Η διαδικτυακή πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με τις αγορές συναλλάγματος και χρήματος συμβάλει στην ταχύτατη ανάπτυξη νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων λόγω του ανταγωνισμού που προκαλείται για την επικράτηση αυτού που προσφέρει την μεγαλύτερη απόδοση με το λιγότερο δυνατό κίνδυνο. Όταν το μεγαλύτερο μέρος της πελατείας εξοικειωθεί με αυτά τα δίκτυα και τις δυνατότητες που προσφέρουν, τότε το δίκτυο των

καταστημάτων θα πρέπει να αναδιαρθρωθεί και να εξελίξει ακόμη περισσότερο τις υπηρεσίες του ώστε να προσφέρει ένα ευρύ φάσμα προϊόντων προσαρμοσμένο στις ανάγκες των οικονομικών μονάδων, επιχειρήσεων και νοικοκυριών.

Το διαδίκτυο συμβάλει αποτελεσματικά στην άμεση πληροφόρηση όλων των οικονομικών μονάδων σχετικά με τη γενικότερη πορεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, τις οικονομικές εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο και τα συγκεκριμένα προϊόντα και υπηρεσίες που προσφέρουν οι τράπεζες, παρέχοντας τη δυνατότητα σύγκρισης και επιλογής της τράπεζας συνεργασίας χωρίς να χρειαστεί να προσεγγίσουν τα καταστήματα. Μια ελκυστική διαδικτυακή παρουσίαση της κάθε τράπεζας και των υπηρεσιών της δρα αποτελεσματικά στην προσέλκυση της πελατείας. Η διατήρηση όμως αυτής εξαρτάται άμεσα από την επιτόπου εξυπηρέτησή της από το προσωπικό των καταστημάτων. Οι ενημερωμένοι και εξειδικευμένοι υπάλληλοι των καταστημάτων πρέπει να καταφέρουν να προσεγγίσουν τους πελάτες και να τους προτείνουν τα προϊόντα που ανταποκρίνονται καλύτερα στις εξατομικευμένες ανάγκες τους.

3) 2.γ. Ανάγκες οικονομικών παραγόντων

Οι ανάγκες των οικονομικών μονάδων αποτελούν ισχυρή δύναμη καινοτομίας για τις τράπεζες γιατί αξιοποιούν τις απαιτήσεις κάθε εποχής και προσφέρουν μια ποικιλία καινοτόμων προϊόντων για να προσελκύσουν πελατεία. Ιστορικά, η πρώτη ανάγκη των οικονομικών μονάδων για αποταμίευση των πλεονασματικών και χρηματοδότηση των ελλειμματικών καλύφθηκε και εξακολουθεί να καλύπτεται σε μεγάλο βαθμό από τις παραδοσιακές εργασίες των τραπεζών. Ενισχύθηκε, βέβαια, από την ανάπτυξη των εξωτραπεζικών οργανισμών (π.χ. εταιρείες διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων και εταιρείες παροχής χρηματιστηριακών υπηρεσιών) που δραστηριοποιούνται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Την εποχή εμφάνισης νέων και ελκυστικών χρηματοοικονομικών προϊόντων, οι επενδυτές δεν αρκούσαν στο σταθερό αλλά χαμηλό σχετικά επιτόκιο που τους προσέφεραν οι τραπεζικές καταθέσεις. Επιδίωξαν την επένδυση των χρημάτων τους σε προϊόντα υψηλών αποδόσεων αλλά και υψηλού ρίσκου. Τότε οι τράπεζες συνεργάστηκαν με εταιρείες που διακινούσαν τέτοιου είδους κεφάλαια και άρχισαν να δημιουργούν και ελκυστικά επενδυτικά προϊόντα μέσω κυρίως της τιτλοποίησης. Όταν πια η φύσκα ξεφούσκωσε και οι επενδύσεις,

όχι μόνο δεν απέδιδαν αλλά χανόταν και κεφάλαιο, οι τράπεζες και το κοινό στράφηκαν σε προϊόντα που θα ήταν καλύτερα προστατευμένα από κινδύνους.

Μια άλλη ανάγκη των ανθρώπων ήταν και είναι η απόκτηση ιδιόκτητης κατοικίας και η αποταμίευση είχε, αρχικά, ως στόχο αυτή την αγορά. Όταν οι τράπεζες άρχισαν να χορηγούν στεγαστικά δάνεια με ελαστικά κριτήρια και εξασφαλίσεις, οι οικονομικές μονάδες που δεν είχαν καταφέρει να συγκεντρώσουν το απαιτούμενο ποσό, έσπευσαν στις τράπεζες προκειμένου να καλύψουν την πολυπόθητη ανάγκη απόκτησης μόνιμης κατοικίας. Πολλοί, βέβαια, εκμεταλλεύτηκαν την ευκαιρία για αγορά και δεύτερης κατοικίας, δίχως να αναλογιστούν τις μελλοντικές συνέπειες μη εκπλήρωσης των δανειακών τους υποχρεώσεων.

Το ίδιο συνέβη και με τα καταναλωτικά δάνεια και τις πιστωτικές κάρτες, τα οποία οι τράπεζες διέθεταν με μεγάλη ευκολία και χωρίς εξασφαλίσεις. Οι οικονομικές μονάδες, νοικοκυριά και επιχειρήσεις, ικανοποιούσαν τις καταναλωτικές τους ανάγκες και τα επιχειρηματικά τους σχέδια υπερβαίνοντας τον προϋπολογισμό τους έχοντας την ελπίδα ότι αυτή η οικονομική ανάπτυξη θα διαρκούσε για πάντα και τα εισοδήματά τους θα αυξάνονταν διαρκώς για να καλύψουν τους τόκους και το κεφάλαιο. Οι επερχόμενες οικονομικές κρίσεις τους διέψευσαν και οδήγησαν σε ασυνεπείς δανειολήπτες και σε αμφιβολία για την ισορροπία του χρηματοπιστωτικού συστήματος με αποτέλεσμα την απόσυρση των καταθέσεων και την απειλή κατάρρευσης των τραπεζών. Η οικονομική κρίση είχε δυσμενή αποτελέσματα και στον τομέα της εργασίας με αποτέλεσμα την μείωση των εσόδων και την αύξηση της ανεργίας και, κατ' επέκταση, τη μη εκπλήρωση των δανειακών υποχρεώσεων. Η αρνητική αυτή εξέλιξη στα εισοδήματα των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων αποτελεί μια ένδειξη για την προώθηση ειδικών ασφαλιστικών προϊόντων με σκοπό την αποφυγή αθέτησης δανειακών υποχρεώσεων σε περιπτώσεις όπου διαπιστώνεται ο κίνδυνος ανθρωπίνου κεφαλαίου. Τα προϊόντα διευκολύνσεων θα ήταν, ενδεχομένως, πιο αποτελεσματικά εάν είχαν προωθηθεί στο κοινό νωρίτερα.

Γενικότερα, οι τράπεζες έχουν κατανοήσει την ανάγκη διάθεσης καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών προσαρμοσμένα στις απαιτήσεις του κοινού και εφαρμόζουν ολοένα και αποτελεσματικότερα πελατοκεντρικά συστήματα. Η ικανοποίηση των αναγκών των οικονομικών μονάδων είναι μια σημαντική δύναμη αλλαγής γιατί οι τράπεζες επιδιώκουν να δημιουργήσουν νέα προϊόντα και να προσφέρουν αποτελεσματικές υπηρεσίες. Το μεγαλύτερο μέρος της πελατείας είναι ενημερωμένο λόγω της εύκολης πρόσβασής της μέσω διαδικτύου σε πολλά χρηματοπιστωτικά συστήματα και της πληροφόρησής της σχετικά με τα

προϊόντα που την ενδιαφέρουν. Έτσι, εντείνεται ο ανταγωνισμός μεταξύ των χρηματοπιστωτικών οργανισμών να προσελκύσουν όσο το δυνατό περισσότερους πελάτες χωρίς να υποστεί μεγάλο κόστος η κερδοφορία τους.

3) 2.δ Ανταγωνισμός

«Μετά από τη χρηματοπιστωτική απελευθέρωση, τις ραγδαίες εξελίξεις της τεχνολογίας στους τομείς της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών που έχουν εφαρμογές στον τραπεζικό τομέα και την απώλεια εισοδήματος από συναλλαγματικές πράξεις, οι ελληνικές τράπεζες επιδίωξαν την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς τους με μειώσεις κόστους και βελτιώσεις της ποιότητας των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του σημερινού πολύ πιο απαιτητικού πελάτη.» (Λυμπερόπουλος 2006, σελ. 66) Μείωση του κόστους πέτυχαν με τη μηχανογραφική αναβάθμιση των εργασιών και με την προώθηση των συστημάτων αυτοεξυπηρέτησης. Περιορίσαν το κόστος διανομής και διαφήμισης με την ανάπτυξη των εναλλακτικών δικτύων εξυπηρέτησης, αύξησαν την παραγωγικότητά τους και βελτίωσαν την αποτελεσματικότητα της δομής και των διαδικασιών. Οποσδήποτε η αξιοποίηση των οικονομιών κλίμακας και φάσματος συμβάλει στην ανάπτυξη του ανταγωνισμού γιατί επηρεάζει την κερδοφορία των τραπεζών, η οποία είναι σίγουρα συνδεδεμένη με το εύρος και την ποιότητα της πελατείας τους.

Η ικανοποίηση των πελατειακών απαιτήσεων σε συνδυασμό με την ανάπτυξη του ανταγωνισμού αποτελούν ισχυρή δύναμη καινοτομίας και αλλαγής για τις τράπεζες γιατί θα πρέπει να ηγηθούν προσφέροντας τα ιδανικότερα προϊόντα και τις αποτελεσματικότερες υπηρεσίες εάν θέλουν να επιβιώσουν στο διαρκώς μεταβαλλόμενο και απαιτητικό χρηματοπιστωτικό περιβάλλον. Σύμφωνα με τον Edgett (1993) η δημιουργία νέων χρηματοοικονομικών προϊόντων κατευθύνεται είτε από την τεχνολογία, είτε από τις ανάγκες της αγοράς είτε από τον ανταγωνισμό. Οι περισσότερες χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις προωθούν νέα προϊόντα επηρεασμένες από τον ανταγωνισμό. Όταν επικρατεί μια τάση στην αγορά και μια τράπεζα είναι πρωτοπόρος σε μια καινοτομία τότε οι υπόλοιπες στην ουσία «αντιγράφουν» την καινοτομία και δημιουργούν παρόμοια προϊόντα, η φιλοσοφία των οποίων έχει ήδη δοκιμαστεί στη αγορά, οι κίνδυνοι και η επιτυχία είναι σχετικά προβλέψιμα

και το κόστος παραγωγής χαμηλότερο. Ωστόσο, η μελέτη του Tufano (1989) σχετικά με τα πλεονεκτήματα των πρωτοπόρων μιας χρηματοοικονομικής καινοτομίας δείχνει ότι οι επενδυτικές τράπεζες που εισήγαγαν ένα νέο προϊόν στην αγορά είχαν το μονοπώλιο για λίγο καιρό και το διάστημα αυτό είχαν την αποκλειστικότητα και τον έλεγχο της τιμολόγησης. Με την εμφάνιση παρόμοιων προϊόντων από τον ανταγωνισμό είχαν τη δυνατότητα να μειώσουν τις τιμές τους και να προσελκύσουν περισσότερη πελατεία. Επίσης, σε αρκετές περιπτώσεις, ένα πετυχημένο καινοτόμο προϊόν συνδέει την ονομασία του με την πρωτοπόρο επιχείρηση και έτσι η συγκεκριμένη επιχείρηση διατηρεί το μεγαλύτερο μερίδιο της αγοράς.

Ο ανταγωνισμός προωθεί την επιθυμητή συνταγή ενός καινοτόμου προϊόντος ή μίας υπηρεσίας, η οποία περιλαμβάνει το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος με το μικρότερο δυνατό κόστος. Πέρα από το κόστος παραγωγής και διάθεσης των προϊόντων, θα πρέπει να υπολογίζεται και το όφελος που αποκομίζει μια τράπεζα σε σύγκριση με τους κινδύνους που αναλαμβάνει προκειμένου να προωθήσει μια καινοτομία στην αγορά. «Η σύνθετη και περίπλοκη δομή του χρηματοπιστωτικού συστήματος στις καπιταλιστικές οικονομίες αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο της υπόθεσης της «χρηματοπιστωτικής αστάθειας», η οποία υποστηρίζει ότι η κερδοσκοπικού χαρακτήρα χρηματοοικονομική δραστηριότητα μπορεί να αποσταθεροποιήσει την οικονομία.» (Μόσχος, Χορταρέας 2011) Οι κερδοσκοπικές επιλογές και η δραστηριότητα των τραπεζών συμβάλλουν στην εμφάνιση της χρηματοοικονομικής αστάθειας και των χρηματοπιστωτικών κρίσεων, κυρίως, λόγω των υπερβολικών κινδύνων που αναλαμβάνουν και της ελλιπής εποπτείας τους.

3) 2.ε. Κίνδυνοι

Αρχικά οι κίνδυνοι που αντιμετώπιζε το χρηματοπιστωτικό σύστημα ήταν ο πιστωτικός κίνδυνος και ο κίνδυνος ρευστότητας. Μετά την απελευθέρωσή του, την συνεχή τεχνολογική πρόοδο και τη διαμόρφωση των θεσμών έτσι ώστε να επιτρέπουν εύκολη και γρήγορη πρόσβαση στις αγορές, εμφανίστηκαν και νέοι κίνδυνοι, όπως για παράδειγμα οι κίνδυνοι της αγοράς, δηλαδή ο συναλλαγματικός και ο κίνδυνος επιτοκίου, και ο λειτουργικός κίνδυνος. Η ανάπτυξη και η διαφοροποίηση των κινδύνων ενίσχυσαν την ανάγκη της μέτρησης και διαχείρισης αυτών μέσω νέων διαδικασιών (π.χ. VAR) και την ανάγκη αντιστάθμισης αυτών μέσω καινοτόμων χρηματοοικονομικών προϊόντων (παράγωγα).

Ο Merton (1995) αναφέρει ότι οι καινοτομίες που αφορούν τα παράγωγα μπορούν να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα καθώς διευρύνουν τις ευκαιρίες για διασπορά κινδύνου, ελαττώνουν τα κόστη συναλλαγών και μειώνουν την ασύμμετρη πληροφόρηση και τα κόστη διαμεσολάβησης. «Τα παράγωγα χρηματοοικονομικά προϊόντα, πέραν της χρήσεως τους ως εργαλείων αντιστάθμισης, χρησιμοποιήθηκαν σταδιακά και ως κερδοσκοπικά επενδυτικά εργαλεία, διαμορφώνοντας, με τη μεγάλη μόχλευση που εμπεριέχουν, προϋποθέσεις για πολύ υψηλά κέρδη, αλλά και για πολύ υψηλές ζημιές στην περίπτωση λανθασμένης τοποθέτησης.» (Αγγελόπουλος 2010, σελ.516) Στο συμπέρασμα της μελέτης του ο Llewellyn (2009, σελ. 38) υποστηρίζει ότι πολλά χρηματοοικονομικά εργαλεία επιδρούσαν θετικά στον κίνδυνο αυξάνοντάς τον αντί να τον μειώνουν και χαρακτηρίζει κάποια καινοτόμα προϊόντα που επέφεραν υψηλούς κινδύνους φίλους μόνο σε καλές στιγμές, το οποίο θεωρεί πως αποδείχθηκε περίτρανα στην κρίση 2007-2008.

Έτσι, η συμβολή των παράγωγων προϊόντων στην εξέλιξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος είναι αμφιλεγόμενη διότι το αποτέλεσμα δεν είναι πάντα το αναμενόμενο. Ανεπαρκής σχεδιασμός και προώθηση κάποιων επενδυτικών προϊόντων σε συνδυασμό με ελαστικό θεσμικό πλαίσιο το οποίο επιτρέπει την κυκλοφορία τους, επιφέρουν δυσάρεστα γεγονότα. Αναδεικνύεται, λοιπόν, η σπουδαιότητα ενός ισχυρού θεσμικού πλαισίου με δυνατότητα προσαρμογής στις εκάστοτε οικονομικές συνθήκες.

3) 2.στ. Θεσμικό πλαίσιο

Όπωςδήποτε, η προστασία των οικονομικών μονάδων αλλά και των τραπεζών τόσο από τους παραδοσιακούς όσο και από τους νέους κινδύνους αποτελεί κίνητρο δημιουργίας νέων προϊόντων απαλλαγμένων κατά το δυνατό από υψηλούς κινδύνους. Έχει παρατηρηθεί ότι ανάλογα με την εμπλοκή του θεσμικού πλαισίου στο χρηματοπιστωτικό σύστημα καθορίζεται και η ανάπτυξη του μέσα από τη δυνατότητα εισαγωγής καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών. Έως το 1980, οπότε και το κράτος είχε τον απόλυτο έλεγχο των επιτοκίων και των χορηγήσεων δεν υπήρχε ανταγωνισμός και κίνητρα για δημιουργία και προώθηση νέων προϊόντων. Η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη δεν ήταν συνυφασμένη με τη στάσιμη πορεία του τραπεζικού συστήματος. Η παγκοσμιοποίηση και η απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και η καταναγκαστική συμμόρφωση με τα ευρωπαϊκά δεδομένα οδήγησαν το

ελληνικό τραπεζικό σύστημα στη σταδιακή απαγκίστρωσή του από το κράτος και στη δυναμική ανάπτυξή του αξιοποιώντας τις δυνάμεις αλλαγής που συντελούνταν παγκοσμίως.

Το θεσμικό πλαίσιο και οι αρχές προσδιορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη δημιουργία και διανομή καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών γιατί θέτουν τα όρια ανάπτυξής τους. Σύμφωνα με τους Berger, Kashyap και Scalise (1995) οι αλλαγές στα ρυθμιστικά πλαίσια συμβάλλουν στη διαμόρφωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και ενδεικτικά αναφέρουν την απορρύθμιση των τραπεζικών καταθέσεων, τις διάφορες σημαντικές αλλαγές στα κεφαλαιακά απαιτήσεις, η μείωση των ελάχιστων υποχρεωτικών τραπεζικών διαθεσίμων, η επέκταση των τραπεζικών κολοσσών και η απελευθέρωση των γεωγραφικών περιορισμών στην εγχώρια και διεθνή τραπεζική. Πολλές μελέτες υποστηρίζουν το γεγονός ότι η χαλάρωση των κανονιστικών περιορισμών είναι κινητήρια δύναμη για τις χρηματοοικονομικές καινοτομίες. Ο Miller (1986) ισχυρίζεται ότι οι συχνές και απροσδόκητες αλλαγές στους κανονισμούς και στη φορολογία ήταν οι βασικοί υποκινητές για χρηματοοικονομικές καινοτομίες κατά τη διάρκεια του τελευταίου τετάρτου του 20^{ου} αιώνα. Επιπλέον, στις ΗΠΑ, μετά το τέλος της δεκαετίας του 1990, οπότε και απελευθερώθηκαν οι περιορισμοί για την αποκλειστικά αυτόνομη λειτουργία εταιριών για την παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών, όπως είναι οι επενδυτικές και οι ασφαλιστικές, δόθηκε στις τράπεζες η δυνατότητα να προσφέρουν αντίστοιχες υπηρεσίες και, ακολούθησε έξαρση της καινοτομίας στον τραπεζικό τομέα, ενώ στην Ευρώπη ήδη υπήρχαν οι τράπεζες γενικών συναλλαγών.

Οι τράπεζες αποτελούν, πλέον, ομίλους που έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν διευρυμένες υπηρεσίες και να κατευθύνουν την πελατεία τους στα προϊόντα που ανταποκρίνονται πιο αποτελεσματικά στις ανάγκες και στις απαιτήσεις της. Ακόμη, η εκάστοτε φορολογία των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων συστήνει στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς να προωθήσουν προϊόντα που θα συμβάλουν στην ανάπτυξη της οικονομίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μη φορολόγηση των ασφαλιστικών και τραπεζοασφαλιστικών προγραμμάτων με αποτέλεσμα η σύναψη τέτοιου είδους συμβολαίων να φαίνονται περισσότερο κερδοφόρα για τους ασφαλισμένους-επενδυτές.

Τέλος, οι κυβερνήσεις μέσα από θεσμικά και νομοθετικά πλαίσια προσπαθούν να επιβλέψουν και να οριοθετήσουν το ανεξέλεγκτο χρηματοπιστωτικό σύστημα μέσα από οδηγίες που περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, μαθηματικούς υπολογισμούς μέτρησης

κινδύνων, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τον ανθρώπινο παράγοντα. «Η αποτυχία των πολύπλοκων στατιστικών συστημάτων ελέγχου των κινδύνων υπενθύμισε ότι η τραπεζική είναι μία κατ' εξοχήν κοινωνική επιστήμη, είναι τέχνη και επιστήμη, με τα στοιχεία της τέχνης να υπερτερούν. Αναντικατάστατο στοιχείο της τέχνης είναι η ανθρώπινη κρίση, εργαλεία της επιστήμης οι Η/Υ και οι ποσοτικές μέθοδοι.» (Αντζουλάτος, 2011β) Θα μπορούσε να είναι και αυτή μια από τις αιτίες της μη εύρεσης της ιδανικής αναλογίας ελευθερίας και παρεμβατισμού στο χρηματοπιστωτικό σύστημα σε συνδυασμό πάντα με τις ραγδαίες εξελίξεις στην τεχνολογία και τις συνεχόμενες μεταβολές στο χρηματοοικονομικό περιβάλλον.

Το θεσμικό πλαίσιο που εφαρμόζεται διεθνώς, θα έπρεπε να λαμβάνει υπόψη του και την κατά τόπους νοοτροπία, τις εκάστοτε εγχώριες νομοθεσίες και την πολιτική και οικονομική ιστορία κάθε κράτους, ώστε να προσαρμόζεται αναλόγως και να μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες για καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες. Ο Shane (1992) υποστηρίζει ότι τα κράτη ίσως να μην μπορούν να αυξήσουν το ρυθμό ανάπτυξης της καινοτομίας στον τόπο τους απλά και μόνο αυξάνοντας τις χρηματοδοτήσεις για έρευνα και ανάπτυξη, αλλά ίσως χρειάζεται να αλλάξει και η νοοτροπία των πολιτών τους ώστε να δεχτούν μια καινοτομία. Ενδέχεται, λοιπόν, να γίνει προσπάθεια αλλαγής της νοοτροπίας των οικονομικών μονάδων μιας χώρας ώστε να προσαρμοστούν στις διεθνείς οδηγίες. Μια απλή επισήμανση είναι η αντίδραση του ελληνικής τραπεζικής πελατείας στη συμμόρφωσή της σε οδηγίες που περιλαμβάνουν λεπτομερή καταγραφή των προσωπικών τους δεδομένων από τις τράπεζες και η αποδοχή ότι έχουν επαρκή πληροφόρηση σχετικά με τις επενδυτικές τους επιλογές. Σταδιακά το κοινό εκπαιδεύεται στα νέα δεδομένα, προσαρμόζεται στις απαιτήσεις του σύγχρονου χρηματοπιστωτικού συστήματος και με τον ίδιο τρόπο σφετερίζεται τα οφέλη των καινοτόμων τραπεζικών προϊόντων και υπηρεσιών, όπως είναι η αυτοεξυπηρέτησή τους μέσω εναλλακτικών δικτύων.

Το θεσμικό πλαίσιο είναι αυτό που προσδιορίζει την ποιότητα και την ποσότητα των νέων προϊόντων. Αν περιορίζει αισθητά το σύστημα, οι καινοτόμες ιδέες είναι απίθανο να υλοποιηθούν, αντίθετα αν υπάρχει πλήρης ελευθερία κινήσεων το χρηματοπιστωτικό σύστημα θα κινείται ανεξέλεγκτο με μηδενικές δικλείδες ασφαλείας και υποχρεωτική πορεία προς την καταστροφή. Έτσι, λοιπόν, είναι βασική η εύρεση ενός πλαισίου που θα περιορίζει το χρηματοπιστωτικό σύστημα όσο πρέπει ώστε να του επιτρέπει την ομαλή λειτουργία του και να προωθεί την ανάπτυξή του, να διασφαλίζει τις οικονομικές μονάδες και να

προλαβαίνει αν είναι δυνατόν τους κινδύνους που απειλούν το σύστημα. Σαφέστατα, οι συνεχώς μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες, οι οποίες εξαρτιούνται από αμέτρητες οικονομικές μονάδες, δυσχεραίνουν το έργο των αρχών για την υιοθέτηση του ιδανικού κάθε φορά θεσμικού πλαισίου. Δικαίως, ο καθηγητής Αντζουλάτος (2011) χαρακτηρίζει το θεσμικό πλαίσιο ως εκκρεμές που αλλάζει κατευθύνσεις με σκοπό την αποφυγή μιας μεγαλύτερης κρίσης, από τον άκρατο φιλελευθερισμό προς μεγαλύτερο παρεμβατισμό. «Την προηγούμενη φορά που άλλαξε κατεύθυνση, στα τέλη της δεκαετίας του 1970, δόθηκε μεγάλη ώθηση στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, κάτι το οποίο συνέβαλε στην τιθάσευση του οικονομικού κύκλου. Από την αρνητική πλευρά, αυξήθηκε η συχνότητα και το κόστος των χρηματοοικονομικών κρίσεων, καθώς και των ανισορροπιών – μικροοικονομικών και μακροοικονομικών.» (Αντζουλάτος, 2011α, σελ. 840) Είναι φανερό ότι και το θεσμικό πλαίσιο αποτελεί μια ισχυρή δύναμη αλλαγής αφού αυτό είναι που καθορίζει, ή τουλάχιστον προσπαθεί να καθορίσει, την πορεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Συμπεράσματα

Το οικονομικό περιβάλλον δεν παραμένει σταθερό για μεγάλο χρονικό διάστημα. Κάθε τι που ταλανίζει την ισορροπία του αποτελεί δύναμη για τη δημιουργία νέων συνθηκών. Το χρηματοπιστωτικό σύστημα σε όλη τη διάρκεια της πορείας του έχει υποστεί αμέτρητες αλλαγές στη δομή, τις υπηρεσίες και τα προϊόντα που διακινεί. Οι καινοτομίες που εφαρμόζονται σε όλο το φάσμα του χρηματοοικονομικού περιβάλλοντος συμβάλλουν αποφασιστικά στην ανάπτυξη της οικονομίας. Η απελευθέρωση και παγκοσμιοποίηση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, η θεαματική τεχνολογική πρόοδος, οι εναλλασσόμενες ανάγκες των οικονομικών μονάδων, οι κίνδυνοι που απειλούν το σύστημα και το θεσμικά όρια που θέτουν οι αρχές αποτελούν δυνάμεις για την ανάπτυξη καινοτόμων υπηρεσιών, προϊόντων και διαδικασιών, η ύπαρξη των οποίων προωθεί την οικονομική ανάπτυξη...συνήθως.

Η αξιοποίηση των σύγχρονων αναγκών των οικονομικών μονάδων θα μπορούσε να επιφέρει νέα προϊόντα που να ανταποκρίνονται σε αυτές και να ενισχύσουν το τραπεζικό σύστημα. Για παράδειγμα, την χρονική περίοδο που διανύουμε, η κρίση έχει επιφέρει αρνητικές συνέπειες στα εισοδήματα, έχει αυξήσει την ανεργία και την ανάγκη μελλοντικής εξασφάλισης. Οι επενδύσεις με ανάληψη υψηλών κινδύνων δεν είναι πλέον προτεραιότητα για τις πλεονασματικές οικονομικές μονάδες, αλλά προσανατολίζονται σε μακροπρόθεσμες καταθέσεις και εξασφαλισμένα επιτόκια. Όσο αναφορά την ραγδαία πρόοδο της τεχνολογίας, της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών, οι τράπεζες θα πρέπει να εκσυγχρονίσουν τις υπηρεσίες τους, να επενδύσουν στην ανάπτυξη της τεχνογνωσίας του προσωπικού, αλλά και να είναι σε θέση να προωθήσουν τα νέα προϊόντα και διαδικασίες στην πελατεία αποτελεσματικά. Ο ανταγωνισμός που προκύπτει και οι σύγχρονες απαιτήσεις οδηγούν σε συνεργασίες, εξαγορές και συγχωνεύσεις με αποτέλεσμα τη δημιουργία τραπεζικών κολοσσών με πλούσια δραστηριότητα σε διάφορα πεδία, όπως για παράδειγμα, αυτό των ασφαλειών και των επενδυτικών, προκειμένου να επιβιώσουν στο σύγχρονο απαιτητικό χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Οι τράπεζες για να βελτιώσουν την κερδοφορία τους αξιοποιούν όχι μόνο τις ευκαιρίες, αλλά και τους κινδύνους που προκύπτουν από το συνεχώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η τιτλοποίηση που εφαρμόζουν οι τράπεζες μετατρέποντας μέρος του ενεργητικού τους σε παθητικό, ιδιαίτερα όταν πρόκειται να

μετατρέψουν επισφαλή δάνεια σε επικερδή ομόλογα. Εκεί είναι που πρέπει να παρέμβει το θεσμικό πλαίσιο ώστε να προστατέψει το σύστημα και τους παράγοντες που συμμετέχουν σε αυτό. Επιπλέον, τα παράγωγα προϊόντα δημιουργήθηκαν αρχικά για την προστασία του χρηματοπιστωτικού συστήματος από τους νέους κινδύνους της αγοράς, αργότερα όμως, αποτέλεσαν ισχυρά επενδυτικά προϊόντα. Ανάλογα πόσο ελαστικό είναι το θεσμικό πλαίσιο, τόσο περισσότερη έμπνευση προσφέρει στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς για καινοτομία και συγχρόνως κερδοφορία. Όταν η κερδοφορία μετατρέπεται σε άνευ όρων κερδοσκοπία, τότε η καινοτομία θεωρείται κακή επήρεια για το σύστημα και σε μερικές περιπτώσεις έχει κατηγορηθεί για την πρόκληση των εκάστοτε οικονομικών κρίσεων. Οι κίνδυνοι ελλοχεύουν παντού όταν το θεσμικό πλαίσιο αφήνει περιθώρια για ένα πλήρως απελευθερωμένο χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Οι ελευθερίες και οι περιορισμοί που προτάσσει το θεσμικό πλαίσιο καθορίζουν την ανάπτυξη του συστήματος και οι ακραίες καταστάσεις δεν έχουν επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η χρυσή τομή είναι πολύ δύσκολο να βρεθεί γιατί οι συνθήκες αλλάζουν διαρκώς και η εμπλοκή πολλών οικονομικών παραγόντων είναι έντονη. Επίσης, οι διεθνείς οδηγίες και οι κανονισμοί θα ήταν ιδανικό αν μπορούσαν να προσαρμοστούν στις ιδιαιτερότητες κάθε κράτους, χωρίς βέβαια να παρεκκλίνουν από τις βασικές γραμμές, γιατί η ανάπτυξη και οι οικονομικές συνθήκες διαφέρουν από χώρα σε χώρα.

Το σίγουρο είναι ότι η οικονομική ζωή είναι πολύ σύνθετη και αναπόφευκτα το τραπεζικό σύστημα επηρεάζεται από όλες τις δυνάμεις που προκαλούν μεταβολές σε αυτή. Αναδιαρθρώνεται, καινοτομεί, πρωτοπορεί, προσαρμόζεται και γενικότερα ανταποκρίνεται στις σύγχρονες απαιτήσεις του χρηματοπιστωτικού περιβάλλοντος και στις ανάγκες των οικονομικών παραγόντων. Η συνειδητοποίηση και η εξοικείωση με τους κινδύνους που αναδύονται μέσα από νέα προϊόντα και υπηρεσίες και η έγκαιρη αντιμετώπισή τους για αποφυγή μελλοντικών κρίσεων μοιάζει ονειρικό γιατί τότε θα βιώναμε την ιδανική οικονομική ζωή. Όλοι επιθυμούν να κερδίζουν, για να κερδίσει όμως κάποιος σε έναν αγώνα, κάποιος θα πρέπει να χάσει. Σε όλες τις αλλαγές που συντελούνται θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη πόσα θετικά και πόσα αρνητικά θα επέλθουν από την υιοθέτηση αυτών των αλλαγών. Σε περιπτώσεις κρίσεων, πολλές φορές επιλέγεται η λιγότερο ζημιογόνος λύση, η οποία όμως δεν παύει να είναι ζημιογόνος για κάποιους.

Το θέμα της δομής και των εργασιών των τραπεζών είναι διαρκώς μεταβαλλόμενο, όπως ακριβώς και το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Είναι ένα ζήτημα που δύναται να μελετηθεί

διεξοδικά σε όλες του τις φάσεις, σε ευημερία, σε στασιμότητα και σε κρίση. Επίσης, κάθε μια δύναμη αλλαγής προσφέρει πληθώρα επιλογών μελέτης για το κατά πόσο συμβάλλει στην αναδιοργάνωση των τραπεζών και των υπηρεσιών τους με αναλυτική αναφορά σε προϊόντα και εργασίες. Η έρευνα σχετικά με τις προοπτικές του τραπεζικού συστήματος και τις προσδοκίες για το μέλλον θα μπορούσε να φανεί χρήσιμη για αξιοποίηση από τους φορείς του χρηματοπιστωτικού συστήματος, αλλά και για επιβεβαίωση ή μη των προβλέψεων σε μερικά χρόνια. Επιπλέον, η ανταπόκριση της πελατείας στις νέες υπηρεσίες και η εξοικείωση του προσωπικού με τα νέα δεδομένα και η εκπαίδευσή του αποτελούν θέματα που θα μπορούσαν να μελετηθούν διεξοδικά. Τέλος, οπωσδήποτε, η συμβολή των τραπεζών στην ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος μέσα από καινοτόμες διαδικασίες, υπηρεσίες και προϊόντα είναι ακόμη μια πρόταση για μελλοντική μελέτη.

Μέσα σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον, προκύπτουν συνεχώς νέα δεδομένα και συνθήκες. Για το λόγο αυτό οι μεταβολές, τα αίτια και οι συνέπειές τους είναι ένα πολύ ενδιαφέρον και ανεξάντλητο θέμα μελέτης.

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αγγελόπουλος Π. (2010), Τράπεζες και Χρηματοπιστωτικό σύστημα (Αγορές, Προϊόντα, Κίνδυνοι), Γ' έκδοση, εκδόσεις Α. Σταμούλης, Αθήνα

Αλεξιάκης Π., Τ. Γιαννίτσης, Σ. Θωμαδάκης, Μ. Ξανθάκης, Ν. Χατζηγιάννη (1995), Απελευθέρωση αγορών και μετασχηματισμοί στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Αλεξιάκης Π. (1999), Τραπεζικό Περιβάλλον - το χρηματοπιστωτικό σύστημα, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα

Αντζουλάτος Α. Α. (2011α), Κυβερνήσεις Χρηματαγορές και Μακροοικονομία ...πλοήγηση στον κόσμο της οικονομίας και των αγορών, εκδόσεις Διπλογραφία, Αθήνα

Αντζουλάτος Α. Α., (2011β), Τραπεζική Τάσεις (πριν) και Προοπτικές (μετά την κρίση) σελ. 193 – 205 στον συλλογικό τόμο Η Διεθνής Κρίση, η Κρίση στην Ευρωζώνη και το Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα, Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

Κωστής Κ. (2003), Ιστορία της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (Ερευνητικό Πρόγραμμα της Επιτροπής Ιστορίας), Αθήνα

Λυμπερόπουλος Κ. (2006), Μάρκετινγκ Χρηματοπιστωτικών Υπηρεσιών Εξελίξεις-Τάσεις-Στρατηγικές, εκδόσεις Interbooks, Αθήνα

Μελάς Κ. -Η ιστορία του ελληνικού τραπεζικού συστήματος-ο υπηρέτης (2012) www.scribd.com/doc/106935162/

Μόσχος Δ. Χορταρέας Γ. (2011) , Ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού τομέα στην πορεία της οικονομικής ανάπτυξης - χρηματοπιστωτικό σύστημα και οικονομική δραστηριότητα (2011) www.hba.gr/5ekdosis/syltomos.asp

Νούλας Α. (2005), Χρήμα και Τράπεζες, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη

Παγουλάτος Γ. (2006), Η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος 1940-2000, Εθνική Τράπεζα (Πρόγραμμα Ερευνών Ιστορικού Αρχείου), Αθήνα

Προβόπουλος Γ., Π. Καπόπουλος (2001), Η Δυναμική του Χρηματοπιστωτικού Συστήματος, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα

Τράπεζα της Ελλάδος (1978), Τα πρώτα πενήντα χρόνια της Τραπεζικής της Ελλάδος, Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα

el.wikipedia.org

www.bankofgreece.gr/Pages/el/SupervisedInstitutions/default.aspx

www.hba.gr/Index.asp?Menu=4

Ξένη Βιβλιογραφία

Anderloni L., Llewellyn D., Schmidt R. (2009), Financial Innovation in retail and corporate banking, E.E Publishing Limited, UK

Berger A., Kashyap A., Scalise J. (1995), The Transformation of the U.S. Banking Industry : what a long, strange trip it's been, Brooking Paper of Economy Activity 2 55-218

Boot Arnoud W A and Anjan V Thakor (1995), "Banking scope, financial innovation, and the evolution of the financial system", Discussion paper no 1237, Centre for Economic Policy Research

DeYoung R., Rice T. (2004), How banks make money? The Fallacies of Fee income, Federal Reserve Bank of Chicago, economic perspectives, Fourth Quarter, 52-67

Edgett S. (1993) "Developing New Financial Services within UK Building Societies", International Journal of Bank Marketing, Vol. 11 Iss: 3, pp.35 – 43

Frame W. S, White L. J (2004), Empirical studies of financial innovation: lots of talk, little action? Journal of Economics Literature, 42, March, 116-44.

Frame W.S, White L.J (2009), Technological change, financial innovation and diffusion in banking, <http://ssrn.com/abstract=1434486>

Goddard J., Molyneux P., Wilson J., Tavakoli M. (2007), European Banking: an overview, Journal of Banking and Finance 31, 1911-1935

Litan R. (2010), In Defense of Much, But Not All, Financial Innovation <http://wharton.upenn.edu/fic/papers/10/10-06>

Mason S., Merton R., Perold A., Tufano P. (1995), Cases in financial engineering: applied studies of financial innovation, Prentice-Hall, USA

Merton (1995), Financial Innovation and the Management and Regulation of Financial Institutions, Journal of Banking and Finance, vol19, nos. 3/4(1995):461-481

Miller M. (1986), Financial Innovation: The last twenty years and the next, Journal of Financial and Quantitative Analysis/vol 21/issue 04/ Dec 1986, pp459-471.

Miller M. (1992), Financial innovation: Achievements and prospects, Journal of Applied Corporate Finance 4(4):4-11

Shane S. (1992), **Cultural influences on national rates of innovation**
<http://repository.upenn.edu/dissertations/AAI9308658>

Tuffano P. (1989), Financial Innovation and first-mover advantages, Journal of Financial Economics 25 (1989) 213-240, North Holland

Tuffano P. (2002), Financial innovation, Handbook of the Economics of Finance, In edition of Constantinides, Harris, Stulz, North Holland

Tuffano P. (2003), Financial Innovation, chapter 6, Handbook of the Economics of Finance, Elsevier B.V.